

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

**Komiikkaa, dokumenttia ja sci-fiä
kuvailutulkattuna**

Analyysi kuuden englanninkielisen ohjelman kuvailutulkauksen
osa-alueista

Elina Häivälä

Viittomakielentulkin ko. (240 op)
Arvioitavaksi jättämisaika 04 / 2016

www.humak.fi

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Viittomakielentulkin koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Elina Häivälä	Sivumäärä 72
Työn nimi Komiikkaa, dokumenttia ja sci-fiä kuvailutulkattuna – analyysi kuuden englanninkielisen ohjelman kuvailutulkauksen osa-alueista	
Ohjaava(t) opettaja(t) Outi Mäkelä	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja Suomen kuurosokeat ry, kommunikaatiopäällikkö KT Riitta Lahtinen	
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyössäni on analysoitu kuuden englanninkielisen televisio-ohjelman tai elokuvan etukäteen nauhoitettujen, puhuttujen kuvailutulkkauksen osa-alueita. Tavoitteena on ollut selvittää, mitä ohjelmista on valittu kuvailutulkattavaksi sekä minkälaisia eroja ja yhtäläisyyksiä erilaisten ohjelmien välillä löytyy. Analyysin havaintoja on vertailtu sekä Englannissa tehtyihin valtiollisiin suosituksiin elokuvien ja televisio-ohjelmien kuvailutulkauksen toteuttamisesta. Lähdemateriaalin ja opinnäytetyön tulosten pohjalta on tehty tiivistelmä avuksi televisio-ohjelman tai elokuvan kuvailutulkaukseen valmistautumiseen. Työni tilaajana toimi Suomen Kuurosokeat ry ja työelämäohjaajana kommunikaatiopäällikkö KT Riitta Lahtinen.</p> <p>Aineistoon kuuluneiden televisio-ohjelmien ja elokuvien kuvailutulkkaus litteroitiin ja sille luotiin tätä työtä varten luokittelujärjestelmä, jonka kautta analyysi toteutettiin. Luokittelujärjestelmässä oli kolme pääluokkaa: Henkilöt ja hahmot, Esineet sekä Muu ympäristö. Jokainen pääluokka jakautui vielä alaluokkiin, joiden avulla pääluokkiin kohdistuvaa kuvailua pääsi tutkimaan tarkemmin.</p> <p>Opinnäytetyön aineistossa suurin osa kuvailutulkkauksesta kohdistui henkilöihin ja hahmoihin, joiden osuus kuvailutulkkauksesta oli yli puolet. Aineiston ainoan poikkeuksen tästä jakaumasta muodosti maantiededokumentti, jossa muun ympäristön kuvailun osuus nousi henkilöiden ja hahmojen osuutta suuremmaksi. Esineiden osuus kuvailusta oli keskimäärin 19 % ja muun ympäristön 26 %. Maantiededokumentin poikkeavan jakauman vaikutus keskiarvoon oli niin suuri, että pääosin kuitenkin esineiden kuvailun osuus oli muun ympäristön kuvailua suurempi.</p> <p>Henkilöiden ja hahmojen kuvailu keskittyi eniten siihen kuka tekee ja mitä, paikallaolijoihin ja sekä tunteisiin ja ilmeisiin. Pääluokka Esineet oli jaettu kahtia: kädessä oleviin esineisiin ja ympäristön esineisiin. Kädessä olevista esineistä kuvailtiin eniten omistajaa ja ympäristön esineistä ulkonäköä. Ympäristön kuvailussa yleisintä oli tapahtumapaikan nimeäminen.</p> <p>Televisio-ohjelmiin ja elokuvaan tehtyyn kuvailutulkkaukseen näytti vaikuttavan voimakkaasti käytössä oleva aika. Aineistossa vain noin yksi neljäsosa henkilöiden ja hahmojen sekä ympäristön kuvailusta keskittyi kuvailemaan kohdetta tarkemmin, pääasiassa mainittiin vain tapahtumapaikka tai kuka tekee ja mitä. Esineiden kuvailussa tilanne oli päinvastainen: esineiden nimeämisen lisäksi 80%:ssa tapauksia esineitä myös kuvailtiin jollain tavalla.</p> <p>Opinnäytetyössä tehtyjä havaintoja ei voi supeean aineiston takia yleistää koskemaan televisio-ohjelmien tai elokuvien kuvailutulkkauksista yleisesti, eikä niiden kautta pääse tarkastelemaan eroja eri ohjelmagenrejen välillä. Viittomakielentulkit ja alan opiskelijat sekä muut kuulonäkövammaisten tai näkövammaisten kanssa työskentelevät voivat kuitenkin käyttää havaintoja apuna valmistautuessaan televisio-ohjelman tai elokuvan kuvailutulkkaukseen.</p>	
Asiasanat kuurosokeus, sokeus, kuvailutulkkaus	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Degree Programme in Sign Language Interpreting

ABSTRACT

Author Elina Häivälä	Number of Pages 72
Title Comedy, document and humor audio described – an analysis of the audio description's themes in six English programs	
Supervisor(s) Outi Mäkelä	
Subscriber and/or Mentor The Finnish Deafblind Organisation, Riitta Lahtinen PhD	
Abstract <p>This study analyses recorded spoken audio descriptions in six English television programs or movies. The aim is to find out what has been chosen to be described and what kind of similarities and differences can be found between the programs. Results of the analysis have been compared to audio description guidelines made in the UK. An abstract based on the source material and results of this thesis has been made in order to give ideas on how to prepare to make an audio description. This thesis was subscribed by The Finnish Deafblind Association and Head of communication unit Riitta Lahtinen, PhD, worked as a mentor.</p> <p>The audio description in each program or movie was transcribed and a classification method was created. This classification method was used when doing the analysis. There were three main categories in the classification system: Characters, Objects and Other surroundings. Each main category was then divided into subcategories in order to take a closer look in them.</p> <p>In the material used in this thesis, most of the audio description was focused on the characters of the program. The only exception was a geographical documentary, in which the proportion of surroundings described rose over the proportion of the characters. The proportion of objects of the description as total was approximately 19 % and surroundings were 26 %. When looking more closely into individual programs however, the proportion of objects described was generally slightly higher than the proportion of surroundings. This is due to the influence the geographical documentary had on the arithmetic mean.</p> <p>The description related to characters was mainly focused on who is doing and what, who is present and feelings and expressions. The main category Objects was divided into two: objects held by someone and objects present in the surroundings. The description related to objects held by someone was mainly focused on whose object it is and the description related to objects in the surroundings was mainly focused on the looks of the object. The description related to surroundings was mainly focused on naming the place where the act happens.</p> <p>Time limit was the main restriction affecting to the choices made in audio description. In this thesis' material only one quarter of the description related to characters or surroundings focused on giving a more precise description of their properties. Mainly the place and characters were only named without description. The proportions were reversed when describing objects: in addition to naming the object in 80 % of the cases the properties of the object were also somehow described.</p> <p>The observations made in this thesis cannot be generalized to cover all audio descriptions in movies or television programs or the differences between the different genres because of the small sample size. Sing language interpreters and students and other people working with deafblind or visually impaired people can use the observations as ideas on how to prepare to do an audio description to a television program or movie.</p>	
Keywords deafblindness, blindness, audio description	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
1.1 Tutkimuskysymykset ja työn tavoite	6
2 TYÖN TAUSTA	6
2.1 Aikaisempi tutkimus	6
2.2 Tutkimusmenetelmät	8
3 KUUROSOKEUS	9
3.1 Mitä kuurosokeudella tarkoitetaan	9
3.2 Kuurosokeille tulkkaukset, kuvailu ja opastaminen	9
4 KUVAILUTULKKAUS	10
4.1 Mitä kuvailutulkkaus on?	10
4.2 Televisio-ohjelmien ja elokuvien kuvailutulkkaus	11
4.3 Elokuvien kuvailutulkkaus Suomessa ja maailmalla	14
5 AINEISTON KUVAUS JA KÄSITTELY	15
5.1 Litterointi	17
5.2 Luokittelu	17
5.3 Henkilöt ja hahmot	20
5.4 Esineet	23
5.5 Muu ympäristö	25
6 TULOKSET JA TULOSTEN TARKASTELU	27
6.1 Kuvailutulkkauksen osa-alueet	31
6.2 Henkilöihin ja hahmoihin liittyvän kuvailun osa-alueet	36
6.3 Esineisiin liittyvän kuvailun osa-alueet	44
6.4 Muuhun ympäristöön liittyvän kuvailun osa-alueet	51
6.5 Muita aineistosta nousseita huomioita	59
7 ELOKUVAN TAI TELEVISIO-OHJELMAN KUVAILUTULKKAUKSEEN VALMISTAUTUMINEN - TIIVISTELMÄ	61
8 POHDINTA	65
8.1 Mitä televisio-ohjelmista ja elokuvista on valittu kuvailutulkattavaksi?	65
8.2 Eroavatko eri ohjelmien kuvailutulkkaukset toisistaan? Miten?	66
8.3 Viittomakielentulkeille ja alan opiskelijoille tehty tiivistelmä	67
8.4 Kuvailutulkkauksen iltapäiväseminaari ja iltatilaisuus liriksessä	68
LÄHTEET	70

1 JOHDANTO

Tohtori ja Clara saapuvat paikalle Tardiksella.

(Doctor Who, Into the Dalek)

Televisio-ohjelmien ja elokuvien kuvailutulkkaus oli minulle opinnäytetyötä aloittaessa täysin vieras maailma ja koin taitoni kuvailutulkkauksen puolella heikoiksi. Ennen aineistoon tutustumista päässäni pyöri vain yksi jalostumaton kysymys: Mitä siinä kuvailutulkkauksessa oikein pitäisi sanoa? Katseltuani ja kuunneltuani näytteitä aineistostani pääsin pohdinnassani pintaa syvemmälle ja oli mielenkiintoista päästä tekemään opinnäytetyötä, jonka kautta opin paljon käytännön taitoja kuvailusta. Toivon, että opinnäytetyöstäni on samanlaista hyötyä myös lukijalle.

Opinnäytetyössäni olen analysoinut englantilaisiin televisio-ohjelmiin ja elokuvaan etukäteen tehtyjä ja nauhoitettuja puhuttuja kuvailutulkkauksia. Puhutusta kuvailutulkkauksesta hyötyvät näkövammaiset sekä heikkonäköiset (Aaltonen 2007, 4). Viittomakielentulkit voivat kohdata elokuvien tai televisio-ohjelmien kuvailutulkkausta työssään kuurosokeiden parissa ja siksi heillä on hyvä olla valmius sellaisen toteuttamiseen. Analysoimalla ja tuloksia tulkitsemalla olen pyrkinyt selvittämään, mitä kuvailutulkkauksiin on aineistossani valittu kuvailtavaksi, sekä minkälaisia eroja ja yhtäläisyyksiä erilaisten ohjelmien väliltä löytyy. Lähteiden ja opinnäytetyöni tulosten pohjalta olen tehnyt tiivistelmän avuksi televisio-ohjelman tai elokuvan kuvailutulkkaukseen valmistautumiseen. Tiivistelmästä voi olla hyötyä sekä valmiille viittomakielentulkeille että alan opiskelijoille.

Opinnäytetyöni tilaaja on kommunikaatiopäällikkö KT Riitta Lahtinen Suomen Kuurosokeat ry:stä. Suomen Kuurosokeat ry ja Näkövammaisten Kulttuuripalvelu ry järjestivät yhdessä iltapäiväseminaarin kuvailutulkkauksesta 13.4.2016, jossa esittelin opinnäytetyöni ja vastasin siitä heränneisiin kysymyksiin. Seminaarissa olivat puhumassa myös kuvailutulkki, kuvailutulkkauksen käyttäjä sekä Riitta Lahtinen. Seminaarin iltatilaisuudessa olin mukana keskustelemassa elokuvien kuvailutulkkauksesta opinnäytetyöni sekä illalla esitettyjen kuvailutulkkausnäytteiden pohjalta.

Opinnäytetyöni ja sen esittelyn kautta sain paljon käytännön työkaluja sanalliseen kuvailuun ja tunnen olevani varmempi kuvailija kuin ennen opinnäytetyöprosessin alkua. Opinnäytetyöni tuki siis hyvin ammatillista kehittymistäni.

1.1 Tutkimuskysymykset ja työn tavoite

Tutkimuskysymykset nousevat tilaajan toiveista aineiston käsittelyyn ja analysointiin liittyen. Lisäksi tutkimuskysymykset on pyritty muotoilemaan niin, että niihin pystyy suppean aineiston perusteella vastaamaan.

1. Mitä televisio-ohjelmista ja elokuvista on valittu kuvailutulkattavaksi?

2. Eroavatko erilaisten ohjelmien kuvailutulkaukset toisistaan ja jos eroavat, millä tavalla?

Työn tavoitteena aineiston analysoinnin ja tulosten tarkastelun lisäksi oli lähteiden ja tulosten pohjalta tehdä tiivistelmä avuksi viittomakielentulkeille ja alan opiskelijoille televisio-ohjelmien ja elokuvien kuvailutulkaukseen valmistautumista varten.

2 TYÖN TAUSTA

Hän avaa suuren puisen laatikon ja sen sisältämän osaston sekä pienen rahalaatikon, mutta ei näe mitään mielenkiintoaan herättävää.

(The Suspicions of Mister Whicher: The Murder in Angel Lane)

2.1 Aikaisempi tutkimus

Kuvailutulkauksesta on maailmanlaajuisesti olemassa paljon materiaalia ja tutkimusta, sillä kuvailutulkauksen kohteena voi olla hyvin erilaisia asioita, esimerkiksi taideteos, teatterinäytelmä, elokuva, musiikkiesitys, ruokalautanen, valokuva, reitti, huone tai paikalla olevien ihmisten toiminta. Kuvailutulkauksen tilanteesta Yhdysvalloissa löytyy kootusti tietoa The Audio Description Projectin sivuilta (<http://www.acb.org/adp/index.html>). Euroopassa tutkimusta on tehnyt esimerkiksi

Euroopan Unionin rahoittama Adlab-projekti (Audio Description: Lifelong Access for the Blind, <http://www.adlabproject.eu/>).

Suomessa kuvailusta on julkaistu esimerkiksi teos Aisti kuvailu (Lahtinen, Palmer & Lahtinen 2009), joka käsittelee kokonaisuudessaan kuurosokeille kuvailua eri näkökulmista. Teoksessa on myös lyhyt osio elokuvien kuvailutulkkauksesta, jossa ohjeistetaan lyhyesti ja yleisesti elokuvan kuvailutulkkaukseen. Anu Aaltosen (2007) tekemä ”Tietopaketti kuvailutulkkauksesta. Perustiedot kuvailutulkatun esityksen järjestämiseen” kertoo laajasti kuvailutulkkauksesta eri taiteenaloilla. FT Maija Hirvonen on kirjoittanut useita artikkeleita elokuvien kuvailutulkkaukseen liittyen sekä tehnyt väitöskirjansa aiheesta (Hirvonen 2014). Hirvosen näkökulma aiheeseen on enemmän kuvailutulkkauksen ja ruudun tapahtumien välisen suhteen analysoinnissa, esimerkiksi kuvakulmissa ja tilassa liikkumisessa. Opinnäytetyössäni olen rajannut aineiston käsittelyn ja analysoinnin niin, että se hyödyttää viittomakielentulkkeja ja alan opiskelijoita kuvailutulkkaukseen valmistautuessa. Tarkoitus ei ole keskittyä ruudulla näkyvän informaation ja kuvailutulkkauksen välisiin suhteisiin, vaan enemmän siihen, mitä aineistossa on valittu kustakin ohjelmasta kuvailutulkattavaksi ja kuinka tätä tietoa voi käyttää hyväkseen valmistautuessa.

Kuvailutulkkauksesta ammattikorkeakoulussa lähiaikoina tehtyjä opinnäytetöitä ovat esimerkiksi Laura Reunasen ja Sini Niemen (2012) tekemä opinnäytetyö ”Ja näin saavuimme Suomen Kuurosokeat ry:n toimistoon” – Sisätilan reittikuvailu kuurosokealle, Tiina Saarelan (2013) ”Kummitusääni Kummituskekkereissä. Miten kuvailutalkkaus toteutettiin lasten nukketatterissa” ja Johanna Närän (2014) ”Silmänruokaa korville ja keholle. Tapaustutkimus ruoka-annosten kuvailusta kuurosokealle.” Lisäksi keväällä 2016 on valmistumassa kaksi työtä kuvailutulkkauksesta: Anni Kujanpään ”Miltä tuo ääni näyttää? Keinoja ei-kielellisten äänten ja äänen ominaisuuksien kuvailuun.” sekä Jenni Pekkosen ”Ulostulokanavista matalataajuuksiin. Tapaustutkimus sanallisen kuvailun tukena hyödynnetyistä menetelmistä.”

Opinnäytetyöt liittyvät tilan, teatteriesityksen, ruoka-annosten, ei-kielellisten äänien tai esineen kuvailuun. En löytänyt ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden joukosta yhtään nimenomaan elokuvien tai televisio-ohjelmien puhuttuun kuvailutulkkaukseen liittyviä töitä, joten työni tuo tällä tasolla mukaan uuden näkökulman.

2.2 Tutkimusmenetelmät

Opinnäyteyöni aineisto koostuu kuudesta englantilaisesta televisio-ohjelmasta tai elokuvasta, joissa on mukana englanninkielinen ”audio description” eli puhuttu kuvailutulkkausraitia. Aineisto on saatu ohjaajaltani Riitta Lahtiselta. Tarkempi kuvaus aineistosta löytyy kappaleesta 5 Aineiston kuvaus ja käsittely.

Käyttämäni aineisto ei sovellu kvantitatiiviseen tutkimukseen, sillä se ei sisällä riittävästi toisistaan riippumatonta aineistoa ja havaintoja (Alasuutari 2011, 39–48). Olen käsitellyt aineistoa laadullisen tutkimuksen kautta dokumenttianalyysinä (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2008, 212–215). Analyysini pohjana olen käyttänyt kuvailutulkausten litterointeja, jotka olen luokitellut pelkistämällä ja yhdistämällä aineiston sisältöä saadakseni niistä analysointikelpoista materiaalia. Luokittelun kautta olen päässyt käsiksi kuvailutulkkausten sisältöön ja saanut selville kuvailutulkausten yhteisiä ja erottavia piirteitä tässä aineistossa. Näitä piirteitä olen tarkemmin käsitellyt tulosten yhteydessä. (Alasuutari 2011, 39–48.)

Aineistoni kautta ei voida tehdä yleistyksiä koskemaan kaikkea kuvailutulkausta eikä suoria johtopäätöksiä eri ohjelmagenrejen välisistä eroista, sillä genreistä on aineistossani mukana vain yksittäisiä edustajia. Tämän pohjalta olisi vaikea todistaa erojen johtuvan nimenomaan genre-eroista eikä esimerkiksi sattumasta, yksittäisen kuvailutulkin valinnoista tai vain kyseisen elokuvan tai ohjelman tapahtumien painotuksesta. Analysoimalla yhden sotahistoriasta kertovan dokumentin kuvailutulkausta ei voi vetää johtopäätöksiä kaikista sotahistoriadokumenteista eikä myöskään kaikista dokumenteista. Tämän vuoksi keskityn tulososiossa käsittelemään vain aineistooni kuuluneiden kuvailutulkausten osa-alueita ja vertailemaan niitä keskenään yleistämättä pohdintaa koskemaan laajemmin kaikkea kuvailutulkausta tai eri genrejen eroja. (mt., 39–48.)

3 KUUROSOKEUS

lan valaisee seiniä ja kattoa otsalampullaan.

(Rise of the Continents: Americas)

3.1 Mitä kuurosokeudella tarkoitetaan

Termi kuurosokea tai kuulonäkövammaisen viittaa henkilöön, jolla on sekä kuulo- että näkövamma. Kuurosokea henkilö ei ole välttämättä täysin kuuro ja sokea, vaan jäljellä voi olla niin sanottua toiminnallista kuuloa tai näköä. Kahden aistivamman yhteisvaikutus tuottaa kuitenkin merkittäviä haasteita arjessa selviämiseen sekä yhteiskunnalliseen osallistumiseen. Yleisin kuurosokeuden aiheuttaja Suomessa on Usherin oireyhtymä. (Kovanen, Mielityinen & Västilä 2012, 8–9.)

Henkilö voi syntyä kuurosokeana tai kuurosokeutua myöhemmin onnettomuuden, sairauden tai ikääntymisen myötä. Termien kuurosokea tai kuulonäkövammaisen käyttöön voi liittyä myös identifioituminen tiettyyn ryhmään kuuluvaksi. Osa saattaa haluta korostaa jäljellä olevaa kuuloa ja näköä ja käyttää siksi termiä kuulonäkövammaisen. Osalle taas sana ”vammaisen” voi tuottaa negatiivisia mielleyhtymiä ja he käyttävät terminä mieluummin kuurosokeaa, painottaen näin myös kieli- ja kulttuuriryhmään identifioitumista. (mt., 8–9.)

3.2 Kuurosokeille tulkkaus, kuvailu ja opastaminen

Kuurosokeus vaikuttaa tiedonsaantiin, kommunikointiin ja itsenäiseen liikkumiseen. Kaksoisaistivamma voi viedä tunteen tilanteiden ja tilan hallinnasta ja aiheuttaa riippuvuuden tunnetta muista ihmisistä. (mt., 9–11.) Suomessa asuvat kuurosokeat henkilöt ovat oikeutettuja käyttämään tulkkauspalveluita. Tulkkaus voi tapahtua viittomakielellä tai jollain kommunikaatiota selventävällä ja tukevalla menetelmällä. Kuurosokeat henkilöt saavat käyttää tulkkauspalvelua vähintään 360 tuntia vuodessa. (Laki vammaisen henkilön tulkkauspalvelusta 133/2010.)

Kuurosokeille tulkkaus poikkeaa kuulo- ja puhevammaisille tulkkauksesta, sillä tulkkauksen lisäksi tukiin tehtäviin kuuluvat myös kuvailu ja opastus. Tulkkaus voi ta-

pahtua joko kahden kielen, esimerkiksi suomen ja suomalaisen viittomakielen välillä tai kielen sisäisesti. Jälkimmäisellä tarkoitetaan puheen toistamista, puheen kirjoittamista koneelle tai puheen selkeyttämistä esimerkiksi viittomia apuna käyttäen. Vastaanottotapoja on monia ja ne riippuvat yksilön lisäksi myös tilanteesta, esimerkiksi taustamelusta tai valaistusolosuhteista. Viittomista voi ottaa vastaan vapaaseen tilaan viitottuna läheltä tai kaukaa, näöstä riippuen, tai kädestä käteen taktiilisti viitottuna. Puheentoistossa käytössä voi olla kuulon apuvälineitä, mikrofoni tai vain tulkin ääni lähietäisyydeltä. Kirjoitustulkkauksessa voi vaihdella tekstin ja taustan väriä ja kokoa asiakkaan tarpeiden mukaan. (Kovanen, Mielityinen & Västilä 2012, 117–118; 122–123.)

Opastaminen turvaa siirtymistä paikasta toiseen sekä toiminnan sujumista esimerkiksi ruokaa otettaessa. Opastamisen ohella voi samaan aikaan esiintyä kuvailua. (mt., 122–123.) Kuvailutulkkauksesta löytyy tarkemmin tietoa kappaleessa 4. Kuvailutulkkaus.

4 KUVAILUTULKKAUS

Tardis leijuu maapallon yllä ovet avoinna.

(Doctor Who, Listen)

4.1 Mitä kuvailutulkkaus on?

Kuvailua kohtaa arjessa monessa paikassa, esimerkiksi televisiossa, radiossa, lehdissä ja resepteissä. Sillä voidaan ohjeistaa toimintoja, kertoa tapahtumien järjestyksestä, ennakoida tulevaa ja kuvailla kohteen ulkonäköä. Kuvailu vastaa kysymyksiin miltä joku tai jokin näyttää, kuulostaa tai mitä joku tai jokin tekee. (Lahtinen, Palmer & Lahtinen 2009, 10.) Kuvailulla voidaan jakaa tietoa visuaalisesta ja auditiivisesta ympäristöstä. Sitä voidaan käyttää tukemaan henkilön omia aistihavaintoja, nähtyjä, kuultuja tai kosketettuja asioita (Lahtinen, Palmer & Lahtinen 2009, 12–15). Kuvailua voidaan tuottaa joko valmisteltuna tai spontaanina, simultaanisena tai tallennettuna (Hirvonen 2009, 3) ja vastaanottajia voi olla yksi tai useampia (Aaltonen 2007, 4).

Näkövammaisille kuvailu tuottaa tärkeää tietoa ympäröivästä visuaalisesta maailmasta ja sillä pyritään korvaamaan muutoin omaksumattomissa olevat viestinnän osat (Hirvonen 2009, 1). Heikkonäköisille kuvailu toimii jäljellä olevan näön apuna (Aaltonen 2007, 4). Kuvailun kohteeksi voi valita ympäristöstä monia erilaisia asioita, esimerkiksi ihmisiä ja heidän ulkonäköään ja toimintaansa, luontoa (eläimiä, kasveja, säättä), tiloja, liikennevälineitä, taidetta, materiaaleja, värejä, muotoja ja äänilähteitä. Usein erityistä huomiota kuvailussa kiinnitetään ympäristössä tapahtuviin muutoksiin, esimerkiksi henkilöiden tulemiseen ja poistumiseen paikalta, kännykän soimiseen yleisössä, huvittaviin sattumuksiin, joille muut nauravat tai huonekalujen siirtelyyn. Kuulonäkövammaisille kuvaillaan sekä visuaalista että auditiivista ympäristöä. (Lahtinen, Palmer & Lahtinen 2009, 12–15.)

Kuvailua voivat tuottaa esimerkiksi ystävät, perheenjäsenet tai eri alojen ammattilaiset: opettajat, avustajat, viittomakielentulkkit, kuvailutulkkit tai taiteiden tuottajat. Tärkeintä on taito osata pukea visuaalinen maailma uudestaan sanoiksi. Kuvailua voi tuottaa monin eri tavoin: puheella, viittomakielellä, taktiilisti viittoen tai kehoon piirtäen. Kuvailua voi vastaanottaa sekä kuulon, näön että tunto- ja liikeaistin kautta. Kuvailun ja kuvailutulkkauksen erona voidaan pitää kuvailutulkkauksen suunnitelmallisuutta ja etukäteen valmistautumista. (mt., 13–15.) Puheella ja viitotusti tuotetussa kuvailussa visuaalinen materiaali on kielellistettävä. Yhden tapahtuman, kuvan tai paikan kuvailu puheella vie aikaa, sillä siinä kolmiulotteinen ympäristö muutetaan yksiulotteiseksi tekstiksi. Puheeseen tulee lisätä esimerkiksi paikat, liikkumissuunnat, suhteet ja liikkeiden voimakkuudet. Viittomakielessä edellä mainitut ominaisuudet ovat osa kielen rakennetta, siksi viittomakielellä tuotettu visuaalinen kuvailu on nopeampaa ja tehokkaampaa. (mt., 18–19.) Kuvailija voi käyttää ulottuvuuksien hahmottamisessa apuna myös kaksi- tai kolmiulotteisia kohokuvia, jotka esittävät kuvailun kohdetta (Aaltonen 2007, 4).

4.2 Televisio-ohjelmien ja elokuvien kuvailutulkkaus

Elokuvat ja televisio-ohjelmat ovat audiovisuaalisia kokonaisuuksia, joissa ääni ja kuva toimivat yhteistyössä. Lisäksi niiden erityispiirteisiin kuuluu eteneminen ajassa, eli dynaamisuus. (Hirvonen 2013, 94.) Elokuva vaikuttaa katsojiin esimerkiksi todellis-

ten tuntuisten ikonien kautta, eli oikeiden tai ainakin mahdollisiksi uskottavien kuvien ja äänien kautta. Kielelliset ilmaukset taas koostuvat käsitteellisistä ikoneista. Kuvailutulkkauksessa todellisen tuntuiset ikonit tulee muuttaa käsitteellisiksi ikoneiksi eli kielellistää. Kielellisen viestin vastaanottaminen vaatii käsitteiden tulkintaa, sillä kieli ja sanat eivät suoraan edusta todellisen maailman kohdetta, vaan symboloivat ja ovat välillisesti ymmärrettävissä kohteen edustajana. Kuva- ja äänimaailman kautta todelliset tai todelliseksi kuviteltavat olennot näkyvät suoraan päästen myös vaikuttamaan suoraan katsojan mieleen. Visuaalinen kerronta antaa paljon informaatiota samanaikaisesti, kieli taas lineaarisesti ja vähitellen. (Hirvonen 2009, 4.)

Elokuvien ja televisio-ohjelmien kuvailutulkkauksen strategioita Hirvosen (2009, 7–8) mukaan:

Korvaaminen: Kuvakerronta pyritään korvaamaan sanallisella ilmauksella. Tätä käytetään erityisesti silloin kun visuaalisia tapahtumia ei voi päätellä äänikerronnan perustella.

Täydentäminen: Kuvailutulkkauksen on joskus täydennettävä äänikerrontaa esimerkiksi nimeämällä puhujia tai äänilähteitä. Täydentämistä käytetään myös, jos elokuvan henkilöt keskustelevat jostain asiasta, jota ei viittauksien tai äänimaailman perusteella voi tunnistaa.

Lisäys: Lisäys on keinona lähellä täydentämistä. Sillä lisätään kerrontaan asioita, joita kuvassa ei suoraan nähdä, mutta joiden ajatellaan olevan merkityksellisiä. Esimerkiksi nimeämällä rakennus, josta kuvassa näkyy vain osa.

Eksplikointi: Elokuvalle tyypillistä on kerrontakeino, jossa elokuvan otoksia järjestelmällä osoitetaan tarinan kulkua. Katsojalle syntyy illuusio esimerkiksi tapahtumien samanaikaisuudesta tai jatkuvuudesta. Tästä puhutaan elliptisenä kerrontana. Katsoja tulkitsee otosten väliset aukot kerronnassa jatkumona. Tutkimuksissa on havaittu eri kielissä vaihtelevia käytäntöjä ajan eksplikointiin, esimerkiksi espanjan- ja suomenkielisessä kuvailutulkkauksessa ajan eksplikointia esiintyy paljon eli kuvailutulkkauksessa tehdään paljon oletuksia otosten välisistä suhteista kun taas saksankielisessä eksplikointia ja tulkintaa on vähemmän.

Hirvosen käyttämät termit kuva- ja äänikerronta vastaavat tämän työn termejä visuaalinen ja auditiivinen informaatio. Elokuville ja televisio-ohjelmissa kuvailutulkkausten tärkein tehtävä on tuottaa sellaista informaatiota, jota vastaanottaja ei pysty pelkästä äänimaailmasta päättelemään sekä tukea itse aistittuja äänihavaintoja. Kuvailutulkkaaja kuvailee esimerkiksi keitä tilanteessa on paikalla, miltä he näyttävät ja missä ollaan tai nimeää vaikeasti tunnistettavia ääniä. Jatkuvasti etenevä, reaaliaikainen elokuvan tai televisio-ohjelman kuvailu vaatii tulkilta tarkkaavaisuutta, tilannetajua ja improvisaatiotaitoja. Parhaaseen lopputulokseen pääsee, kun kuvailutulkkauksen pystyy suunnittelemaan etukäteen (Hirvonen 2009, 3 ja Hirvonen 2013, 93.) Kuvailutulkkaus tehdään usein kahden kuvailutulkin yhteistyönä, toinen tekee kuvailutulkkausten ja toinen tarkistaa sen toimivuuden. Kuvailutulkkien lisäksi yhteistyössä mukana voi olla näkövammaisen henkilö tuomassa asiantuntemusta kuvailutulkkausten vastaanottamisesta. (Hirvonen 2013, 98.)

Elokuville ja televisio-ohjelmien kuvailutulkkaus pyrkii olemaan objektiivista ja vaaliin ohjelman alkuperäisiä ääniä, jotta katsoja voisi itse muodostaa tulkintansa elokuvasta (Hirvonen 2009, 3). Kuvailu on kuitenkin lähes aina subjektiivista, sillä tulkin on valittava kuinka hän kielellistää näkemäänsä, esimerkiksi mikä sanan valitsee kuvamaan ilmettä tai väriä. Kuvailutulkin valintoja ohjaavat myös hänen ennakkotietonsa ja niiden pohjalta elokuvan tai televisio-ohjelman tapahtumista luotu mielikuva. Sen sijaan, että kuvailutulkki muuttaisi suoraan elokuvan tai televisio-ohjelman visuaalista ja auditiivista tietoa sanalliseksi, muuttaa hän oikeastaan oman tulkintansa ja syntyneen mielikuvansa mukaista tietoa. (Braun 2007, 3–5.)

Tulkin tekemien tulkintojen lisäksi on otettava huomioon kuvailuun kuluva aika, joten valintoja on tehtävä paljon. Elokuville ja televisio-ohjelmien oma äänimaailma luo tarkat rajat kuvailun sovittamiseen. (Lahtinen, Palmer & Lahtinen 2009, 24 ja Hirvonen 2009, 4–7). Esimerkiksi elokuvissa tulkki ei voi keskeyttää tilannetta saadakseen kuvailutulkkausten haluamiinsa kohtiin, vaan kuvailu tulee sijoittaa sopivasti kohtiin, joissa elokuvassa ei puhuta. Tallenteena, esimerkiksi DVD:llä olevan elokuvan tulkki voi katsoa etukäteen ja suunnitella kuvailutulkkausten tarkkaan. Jos muita paikallaolijoita ei ole tai kaikki katselijat käyttävät kuvailutulkkausta, on tallenne myös mahdollista pysäyttää, jolloin kuvailuun jää enemmän aikaa. (Hirvonen 2009, 1–2). Kuvailutulkin tehtävänä on mahdollisuuksien mukaan etukäteen tutustua kuvailutulkatta-

vaan ohjelmaan ja mieluiten katsottava se ennen varsinaista kuvailutulkkausta etsien samalla sopivat kohdat kuvailulle. Kuvailutulkki voi ennen ohjelman tai elokuvan alkua käydä läpi näyttelijöiden, roolihahmojen ja paikkojen ulkonäköä asiakkaan kanssa, mikä säästää aikaa ohjelman aikana tapahtuvalle kuvailutulkkaukselle. (Aaltonen 2009, 5.)

Aikarajoitteiden puitteissa kuvailutulkkaukseen pyritään sovittamaan muuhun kerrontaan pääasiassa neljällä eri strategialla: esikuvailulla (kuvailu ennen toimintaa), simultaanikuvailulla (kuvailu ja toiminta samanaikaista, jälkikuvailulla (kuvailu toiminnan jälkeen) sekä yhteenvetokuvailulla (toiminnan tiivistäminen, sekä puheen että hiljaisien kohtien kunnioittaminen). Informaation tiivistäminen on kuvailutulkkauksen mahdollistamiseksi välttämätöntä. Yksi tutkimuksissa havaittu tapa tiivistää elokuvien kuvailutulkkausta on kielioppisääntöjä rikkomalla. Lauseista voidaan eri kielissä jättää pois esimerkiksi predikaatteja, tekijöitä, verbejä tai käyttää kieltä muuten soveltavasti, esimerkiksi epätavallisten sanaliittojen avulla. Tiivistämisellä karsitaan pois ne asiat, joita ilman kokonaisuuden voi vielä ymmärtää. (Hirvonen 2009, 4–7.)

Tärkeää elokuvien ja televisio-ohjelmien kuvailutulkkauksessa on antaa kuulijalle sama mahdollisuus kuin katsojalle muodostaa itse oma tulkintansa tarinasta. Kuvailutulkkauksen keskeinen tavoite on perinteisesti ollut juonen ymmärrettävyys, mutta tutkijoiden mielestä tavoitteena voisi olla laajempikin elokuvallisen kerronnan välittäminen sanallisessa muodossa. (mt., 9.) Tilanteen ja vastaanottajien määrän mukaan kuvailutulkki voi kohdentaa kuvailun joko suuren ryhmän tai yksittäisen henkilön tarpeita vastaavaksi (Hirvonen 2013, 93).

4.3 Elokuvien kuvailutulkkaukset Suomessa ja maailmalla

Puhutusta kuvailutulkkauksesta käytetään englanniksi termiä "audio description" ja käsite on lähtöisin 1970-luvulta San Franciscosta (Aaltonen 2007, 8–9). Tiettävästi ensimmäinen teatterin toteuttama puhuttu kuvailutulkkaukset oli 1980-luvulla Englannissa ja maailman ensimmäinen televisiolähetysten kuvailutulkkaukset 1983 Japanin televisiossa. Televisiolähetysten kuvailutulkkauksella on nykyään vakiintunut asema Yhdysvalloissa, Japanissa ja muutamissa Euroopan maissa. (ITC 2007, 4–5 ja Aaltonen 2007, 8–9.) Esimerkiksi Englannissa televisioyhtiö BBC:n mukaan tällä hetkellä 20 %

heidän televisiossa lähettämistään ohjelmista sisältää kuvailutulkkausraidan (BBC 2014a) ja kuvailutulkkauksen toteuttamiselle on olemassa valtiolliset suositukset (ITC 2000). Television kautta kuunneltavissa oleva kuvailutulkkaus on myös tunnettua Isossa-Britanniassa: noin 60 % aikuisväestöstä tietää kuvailutulkkauksen käyttömahdollisuudesta (Ofcom 2013).

Suomessa elokuvien ja televisio-ohjelmien nauhoitettua kuvailutulkausta on tehty vain vähän. Teatteripuolella on 1980-luvulla käytetty ”kummitusääni”-käsitettä kuvailutulkkauksesta ja varsinainen ”kuvailutulkkaus”-termi on otettu käyttöön 1990-luvulla. Vuonna 2005 Näkövammaisten kulttuuripalvelu toteutti ensimmäisen laajan kuvailutulkkauspalvelun Suomessa. Tämän pohjalta syntyi kuvailutulkkaus elokuvaan *Varpuset*, jonka on ohjannut Heidi Köngäs. Elokuva lähetettiin kuvailutulkkausraitoinen YLE 1 -kanavalla. Vuonna 2006 on perustettu Kuvailutulkaustoimikunta, joka edistää kuvailutulkausta Suomessa. (Aaltonen 2007, 8.) Lähiaikoina valmiiksi tehtyjä ja nauhoitettuja, puhuttuja kuvailutulkkauksia löytyy esimerkiksi lastenelokuvasta *Ristopää* ja polkupyörävaras, Mari Rantasila 2010, jossa on DVD:llä kuvailutulkkausraitaa (Nordisk Film 2015) sekä *Onnelin ja Annelin talvi*, Saara Cantell 2015, joka on Suomessa ensimmäinen lastenelokuva, jonka kuvailutulkkausraidan voi kuunnella elokuvateatterissa (Kulttuurikaikille -palvelu 2015).

5 AINEISTON KUVAUS JA KÄSITTELY

Leonard ottaa lisää tavaroita esiin ruukusta.

(Egypt: Curse of Tutankhamun)

Opinnäyteyöni aineisto koostuu opinnäyteyön tilaajalta, Riitta Lahtiselta saadusta materiaalista. Materiaali käsittää viisi englantilaista televisio-ohjelmaa, yhden televisioelokuvan sekä yhden elokuvan. Kaikissa on mukana englanninkielinen ”audio description” eli puhuttu kuvailutulkkausraitaa. Materiaalin yhteiskesto on noin kahdeksan tuntia (8:03:25). Koska etukäteen ei ollut tarkkaa käsitystä siitä, kuinka paljon eri ohjelmien kuvailutulkkauksen osa-alueet poikkeavat toisistaan, on aineistoon valittu näytteitä sattumanvaraisesti mahdollisimman erilaisista genreistä.

Aineistossa mukana olevat elokuvat ja televisio-ohjelmat:

Battlefield Britain: The Battle of Naseby, BBC 2014 (historiadokumentti)

Carry on Up the Jungle, Gerald Thomas 1970 (komediaelokuva)

Egypt: The Curse of Tutankhamun, Ferdinand Fairfax 2005 (historiallinen draama)

Doctor Who S08 E02 "Into the Dalek", Ben Wheatley 2014 (Science Fiction -sarja)

Doctor Who S08 E04 "Listen", Douglas Mackinnon 2014 (Science Fiction -sarja)

Rise of the Continents: Americas, Arif Nurmohamed 2013 (maantiededokumentti)

(The Suspicions of Mr Whicher: The Murder in Angel Lane, Christopher Menaul 2013 (salapoliisielokuva [televisioelokuva]))

Kaikista muista aineiston ohjelmista minulla oli käytössäni ohjelma kokonaisuudessaan, paitsi *The Suspicions of Mr Whicher: The Murder in Angel Lane* -televisioelokuvasta, josta oli alle puolen tunnin mittainen näyte puolitoistatuntisen televisioelokuvan lopusta. Työn tilaajan toiveesta säilytin tästä huolimatta elokuvan mukana analyysissä, sillä siinä olevan kuvailutulkkauksen laatu oli koettu erityisen hyväksi (Palmer 2016). Ohjelma on kuvaajiin ja taulukoihin merkitty sulkeissa muistuttamaan siitä, että kyseessä on lyhempi näyte kuin muista ohjelmista, enkä ole laskenut sitä mukaan keskiarvoihin tai sisällyttänyt opinnäytetyöni otsikkoon. En ole käyttänyt analysoinnissani ohjelmien kuvailutulkausta kokonaisuudessaan, vaan vain ensimmäisen 45 minuutin osalta, pois lukien edellä mainitun televisioelokuvan, josta otin huomioon koko käytössäni olleen vajaan puolen tunnin mittaisen näytteen.

Aineiston elokuvien ja televisio-ohjelmien lisäksi haastattelin Russ Palmeria, joka on pitkään käyttänyt englanninkielistä kuvailutulkausta televisio-ohjelmia ja elokuvia seuratessaan saadakseni jonkinlaista näkökulmaa myös kuvailutulkkauksen vastaanottamiseen ja aineistoni näytteiden laatuun. Aineistosta tekemäni analyysin tuloksia vertailen englantilaisen valtiollisen Independent Television Commissionin (ITC) vuonna 2000 julkaisemiin suosituksiin elokuvien ja televisio-ohjelmien kuvailutulkkauksen toteuttamisesta. Independent Television Commissionin tehtävänä oli kaupallisten televisiokanavien valvonta Englannissa. Sen tehtävät kuuluvat nykyään Office of Communications (Ofcom) -julkisyhteisön vastuulle.

Viitataan lukijaystävällisyyden vuoksi opinnäytetyöni aineistona olleisiin elokuviin ja televisio-ohjelmiin niiden nimellä ohjaajan nimen ja vuosiluvun sijaan.

5.1 Litterointi

Litteroin, eli kuuntelin ja kirjoitin ylös jokaisesta ohjelmasta puhutun kuvailutulkkauskauksen ensimmäisen 45 minuutin ajalta. Poikkeuksena The Suspicions of Mister Whicher -televisioelokuva, josta litteroin kuvailutulkkauskauksen koko käytössäni olleen 30 minuutin näytteen ajalta. Merkitsin litterointiin myös kuvailutulkkauskohtien alkamis- ja päättymiskohtien, sekä tallensin pysäytyskuvan kohdasta, johon kuvailutulkkaus oli tehty. Tarvittaessa olen tehnyt vapaita käännöksiä kuvailutulkkauksesta tekstiin esimerkeiksi, mutta en ole kääntänyt litteroimaani aineistoa kokonaisuudessaan. Esimerkkejä lukiessa on hyvä muistaa, että kuvailutulkkausta ei ole tarkoitettu itsenäiseksi tekstiksi, vaan osaksi ohjelmien ja elokuvien äänimaailmaa ja vuorosanoja (Braun 2007, 3). Olen aiemmissa opinnoissani opiskellut pääosin englanniksi, joten englanninkielisen materiaalin litteroiminen oli sujuvaa ja onnistui hyvin.

Pohdin litterointia aloittaessani mahdollisten virheiden vaikutusta aineiston analysointiin. Luokittelua tehdessäni havaitsin, että valitsemallani luokittelumenetelmällä yksittäisten sanojen ymmärtäminen väärin ei vaikuta tuloksiin. Aineistoa ei ole luokiteltu yksittäisten sanojen merkitysten perusteella, vaan isompien kokonaisuuksien. Näin esimerkiksi henkilön ulkonäköön liittyvän adjektiivin ymmärtäminen väärin ei olisi vaikuttanut luokitteluun. Lauserakenteesta adjektiivin olisi joka tapauksessa tunnistanut henkilöön liittyväksi adjektiiviksi ja se olisi päätynyt luokittelussa samaan paikkaan väärinymmärryksestä huolimatta. Litteroinnin aikana ei tullut vastaan sanaa, jota en olisi ymmärtämisvaikeuksien vuoksi pystynyt sijoittamaan luokitusjärjestelmässäni oikeaan luokkaan.

5.2 Luokittelu

Litteroitu aineisto luokiteltiin analysointia varten. Kokeilin useampaa erilaista luokittelutapaa tavoitteenani löytää sellainen, joka vastaisi opinnäytetyöni tavoitteisiin ja toimisi luotettavasti samalla tavalla läpi koko aineiston. Päädyin jo alkuvaiheessa rat-

kaisuun, jossa aineistoa ei luokitella sana sanalta, vaan isompina kokonaisuuksina nostaan samalla sanojen abstraktitasoa. Abstraktitason nostamisella tarkoitetaan esimerkiksi sanojen ”corgi”, ”mastiffi” ja ”susikoira” luokittelua ”koiraksi” tai ”lampaan”, ”suden” ja ”dinosauruksen” luokittelua ”eläimiksi”. (Kananen 2012, 113–115.) Samalla kaavalla luokittelin aineistossani esimerkiksi sanat ”hän”, ”Clara” ja ”Tohtori” pääluokkaan Henkilöt ja hahmot ja sen alaluokkaan ”tekijä”, tai isompia kokonaisuuksia kuten ”nelikymppinen lyhytnenäinen” tai ”ohuissa viiksissä ja leukaparrassa” pääluokkaan Henkilöt ja hahmot ja sen alaluokkaan ”muu ulkonäkö”. Kun yksittäisten sanojen luokittelun sijaan luokitellaan aineiston virkkeiden osien sisältöä, saadaan aineisto tiivistettyä ja nähdään mitä se pitää sisällään (mt., 113). Käytän yhden tai useamman sanan kokonaisuudesta, jonka olen luokitellut järjestelmässäni yksittäiseksi esiintymäksi johonkin pää- ja alaluokista, termiä ”kuvailutulkkauksyksikkö”.

Esimerkki aineiston tiivistämisestä ja abstraktitason nostamisesta aineistossani:

”Hän avaa pullon ja juo.” (Carry on Up the Jungle)

Taulukko 1 – Esimerkki abstraktitason nostamisesta aineistossani

Alkuperäinen lause	Hän	avaa	pullon	ja juo.
Luokittelu	henkilöt ja hahmot (tekijä)	henkilöt ja hahmot (toiminta)	kädessä olevat esineet (niemeäminen)	henkilöt ja hahmot (toiminta)

Luokittelun kautta pääsee käsiksi aineiston sisältöön. Edellä mainittu virke esimerkiksi sisältää esineisiin sekä henkilöihin ja hahmoihin liittyvää kuvailua, jonka voi vielä jakaa alaluokkiin syvempää tarkastelua varten.

Luokittelujärjestelmän olen luonut vain tätä opinnäytetyötä varten. Luokat, joihin litteoitu materiaali jaettiin, tehtiin suoraan aineiston perusteella eli luokittelu oli aineistolähtöistä (mt., 114–115). Luokittelu perustuu vahvasti opinnäytetyöni tutkimuskysymyksiin. Olen yrittänyt tehdä luokat niin, että ne vastaisivat kysymykseen ”Mitä on

valittu kuvailutulkattavaksi?” eikä kysymykseen ”Mitä ohjelmassa tai elokuvassa tapahtuu?”. En pyri opinnäyteydessäni selvittämään elokuvallisten elementtien, kuten kamerakulmien, rajauksen tai kameran liikkeiden suhdetta kuvailutulkaukseen ja siksi tähän näkökulmaan liittyviä luokkia ei ole. Opinnäytetyöni ei myöskään keskity kuvailutulkauksen ja ruudun tapahtumien välisen suhteen analysoimiseen. Edellä mainitussa näkökulmassa voisi tarkastella esimerkiksi sitä, minkälaista liikkumista kuvailutulkauksessa kuvataan ”hyppelhtimiseksi” tai ”ontumiseksi”.

Opinnäytetyöni näkökulman vuoksi esimerkiksi ”toiminta” on Henkilöiden ja hahmojen alaluokka eikä oma tarkasteltava kohteensa eikä sitä ole jaoteltu alaluokkiin. Tekemisen tarkempi tutkiminen paljastaa lähinnä sen, mitä ohjelman päähenkilöt ohjelmassa tekevät. Toiminnan luokittelu tarkemmin esimerkiksi ”liikkumismuotoihin” tai ”asioiden kanssa toimimiseen” kertoo enemmän toiminnan painottumisesta ohjelmassa, ei niinkään siitä, mitä ohjelmasta on valittu kuvailtavaksi. Samoin kuvailutulkauksessa esiintyvien henkilömainintojen jakaminen tarkempiin luokkiin, esimerkiksi ”aikuiset” tai ”lapset” kertoo vain ohjelman roolijaoista, ei kuvailutulkauksen valinnoista.

Esimerkiksi Henkilöt ja hahmot -pääluokan jakaminen alaluokkiin ”ulkonäkö”, ”vaateetus” tai ”ilme” taas on perusteltua ja vastaa opinnäytetyöni kysymykseen ”Mitä on valittu kuvailtavaksi?” Hahmoilla on aina jonkinlainen ulkonäkö, vaateetus tai ilme ja niiden esiintymisen tarkasteleminen kuvailutulkauksessa kertoo kuvailutulkauksessa tehdyistä valinnoista. Samoin tapahtumilla on aina jonkinlainen ympäristö, joten myös sen esiintyminen kuvailussa kertoo kuvailutulkauksen valinnoista.

Lähdin alun perin liikkeelle neljällä pääluokalla: **Henkilöt ja hahmot, Tekstit ja kuviot, Esineet** sekä **Muu ympäristö**, joista esineet olivat ohjaajani erityistarkastelutoiveena (tarkempi kuvaus kustakin pääluokasta alaluokkineen löytyy luvuista 5.3–5.5). Analysointivaiheessa päädyin poistamaan Tekstit ja kuviot -luokan pääluokista ja siirtämään sen Muu ympäristö -pääluokan alaluokaksi. Havaitsin, että teksteihin ja kuvioiden liittyvän kuvailutulkauksen osuus koko kuvailutulkauksesta oli pieni, muuttaman prosentin luokkaa. Sen lisäksi kaikki ohjelmissa esiintyneet tekstit huomioitiin kuvailutulkauksessa, joten luokka ei vastannut enää kysymykseen ”Mitä on valittu kuvailutulkattavaksi?” vaan kysymykseen ”Paljonko ohjelmassa on tekstiä?”. Tämän

takia päädyin siirtämään sen pääluokan Muu ympäristö alaluokaksi. Jäljelle jääneet kolme pääluokkaa ovat: **Henkilöt ja hahmot, Esineet** sekä **Muu ympäristö**.

Jokainen pääluokka jakaantuu tarkentaviin alaluokkiin. Alaluokkia tein lisää tarpeen mukaan luokittelun edetessä. Uusien alaluokkien käyttöönoton yhteydessä tarkistin aikaisemmin luokittelimistani ohjelmista kyseisen pääluokan kohdalta, että kaikki noudattavat samaa luokittelua. Analysointivaiheessa päädyin yhdistelemään alaluokkia keskenään, jos esiintymiä ei tullut yksittäisiin alaluokkiin riittävästi järkevän tulosten tarkastelun kannalta tai alaluokka esiintyi vain yhdessä ohjelmista. Jälkimmäisessä tapauksessa nostin mielenkiintoiset ilmiöt erikseen esiin tulosten tarkastelussa.

Seuraavat kappaleet käsittelevät tarkemmin kutakin pääluokkaa ja sen alaluokkia, sekä havainnollistavat esimerkein millaisia ratkaisuja olen luokittelussa tehnyt. Mukana ovat vain tulosten tarkastelussa mukana olleet lopulliset pää- ja alaluokat.

5.3 Henkilöt ja hahmot

Henkilöt ja hahmot -luokkaan kuuluvat kaikki ohjelmien tai elokuvien ihmishahmoihin sekä päärooleissa oleviin eläimiin, robotteihin, avaruusolentoihin tai muihin hahmoihin liittyvä kuvailu. Halusin luokan nimellä painottaa, että luokkaan ei kuulu vain ihmishahmoja, sillä Carry on Up the Jungle -elokuvassa yksi hahmoista on gorilla, joka toimii aktiivisessa roolissa elokuvassa, ja Doctor Who -sarjassa osa hahmoista on avaruusolentoja tai robotteja. Tämän takia olen valinnut pääluokan nimeksi Henkilöt ja hahmot pelkän ”Henkilöt”-nimen sijaan.

Henkilöt ja hahmot -pääluokka jakautuu alaluokkiin **tekijä, toiminta, paikallaolijat, tunteet ja ilmeet, vaatetus, sijainti suhteessa muihin** sekä **muu ulkonäkö**.

Tekijä

Tekijä-alaluokkaan kuuluu kaikki kuvailu, joka kertoo kuka tai ketkä tekevät jotain. Koska luokittelu keskittyy lauseiden sisällön eikä yksittäisten sanojen luokitteluun, olen laskenut yhden virkkeen useammat tekijät yhdeksi kuvailutulkkauseksiköksi esimerkiksi ”June”, ”hän” tai ”Upsidaisi ja Bill” (Carry on Up the Jungle) ovat jokainen yksi esiintymä pääluokkaan Henkilöt ja hahmot ja sen alaluokkaan tekijä.

Esimerkkejä:

Doctor Who, Listen:

Hän kirjoittaa taululle numeron yksi ja sanan "metsästys".

Tohtori ja Clara saapuvat Tardiksella juuri tähän samaan hetkeen.

Toiminta

Toiminta-alaluokkaan kuuluu kuvailu, joka kertoo mitä ohjelmien tai elokuvien tärkeät henkilöt tai hahmot tekevät. Jokainen verbi ei automaattisesti kuulu tähän alaluokkaan, vaan esimerkiksi luonnonilmiöt kuten "sataa" tai "tuulee" lasketaan kuuluvaksi ympäristöön liittyvään kuvailuun. Myös tässä alaluokassa yksi kuvailutulkkausyksikkö voi koostua useammasta sanasta, esimerkiksi "avaa ja juo".

Esimerkkejä:

Carry on Up the Jungle:

*Bill **kamppaa** Indigon, joka **kaatuu** norsunlantaan.*

*Claude **katsoo** Evelyniä.*

Paikallaolijat

Paikallaolijat-alaluokkaan kuuluu kuvailu, joka liittyy henkilöihin ja hahmoihin, jotka eivät aktiivisesti tee mitään, mutta joiden jollain tavalla mainitaan kuvailussa olevan paikalla tai poissa paikalta. Paikallaolijoiden tietäminen voi olla tärkeää myöhemmän juonen kannalta, esimerkiksi kuka on nähnyt tai kuullut tapahtumat tai kuka ei ole voinut niitä nähdä.

Esimerkkejä:

Doctor Who, Into the Dalek:

*Kun Coal Hillin kadettiryhmä suuntaa sisään, komentaja huomaa **Claran**.*

*Stressaantunut Danny on luokkahuoneessaan **yksin**.*

Tunteet ja ilmeet

Tunteet ja ilmeet -alaluokkaan kuuluu henkilöiden tai hahmojen tunnetiloista tai ilmeistä kertova kuvailu. Tässä alaluokassa yksittäisiksi esiintymiksi laskemani kuvailutulkkausyksiköt koostuvat usein useammasta kuin yhdestä sanasta.

Esimerkkejä:

The Suspicions of Mister Whicher: The Murder in Angel Lane:
*Whicherin leuat loksahtavat auki ja hän näyttää täysin hämmentyneeltä.
 Kyyneleitä silmissään hän kääntää kasvonsa pois päin.*

Vaatetus

Vaatetus-alaluokkaan kuuluu kaikki kuvailu, joka liittyy henkilöiden ja hahmojen vaatetukseen, asustukseen tai niiden puutteeseen. Jos kuvailutulkauksessa on kuvailtu esimerkiksi robotin ulkokuorta ja materiaalia tai eläimen turkkia, olen laskenut tällaisen kuvailun kuuluvan alaluokkaan Muu ulkonäkö. Tämän alaluokan kuvailutulkauksyksiköt ovat usein useamman sanan kokonaisuuksia.

Esimerkkejä:

Rise of the Continents: Americas:
*Hän menee rakennustyömaalle yllään heijastavat liivit ja suojakypärä.
 Mies ja nainen kulkevat tiellä yllään perinteiset bolivialaiset vaatteet.*

Sijainti suhteessa muihin

Sijainti suhteessa muihin -alaluokkaan on laskettu kaikki kuvailu, joka liittyy hahmojen sijaintiin toisiinsa nähden. Tämä voi olla tärkeää esimerkiksi sen kannalta pystyvätkö hahmot näkemään tai kuulemaan toisiaan tai ketkä ovat kohtauksessa lähikäin.

Esimerkkejä:

Egypt: Curse of Tutankhamun:
*Muut kaivajat kerääntyvät Carterin ympärille.
 Leonard vieressään Davies irrottaa narun ruukun yläosasta.*

Muu ulkonäkö

Ulkonäkö-alaluokkaan kuuluu kaikki muu ulkonäköön liittyvä kuvailu, joka eivät sovi yllä oleviin alaluokkiin. Luokkaan kuuluu esimerkiksi kuvailu, joka liittyy hahmojen asentoon, ikään, kasvopiiirteisiin tai fyysiseen olemukseen.

Esimerkkejä:

Carry on Up the Jungle:

*Paljasrintainen **lihaksikas** mies heilauttaa pronssigongia pitkällä vasaralla.*

*Samaan aikaan kameramies Claude Chumley silmäilee himokkaasti **tanakkaa vaaleahiuksista** lady Evelyn Bagleytä.*

Doctor Who, Listen:

*Tohtori istuu katolla **jalat ristissä, kädet polvillaan ja silmät suljettuina kuin meditoiden.***

5.4 Esineet

Nostin työelämäohjaajani toiveesta esineet omaksi pääluokakseen erilleen muusta ympäristöstä. Olen jakanut luokan ensin kahtia: ympäristön esineisiin sekä henkilöiden ja hahmojen käsissä oleviin esineisiin. Esineellä tarkoitan tässä yhteydessä hyvin laajasti elottomia ja elollisia kappaleita, sekä pieniä että isoja. Olen laskenut esimerkiksi kulkuneuvot esineisiin samoin kuin kynät, kivet, lehdet, erilaiset astiat ja muut vastaavat. Tarkastelin sekä ympäristön esineiden että kädessä olevien esineiden kuvailua samoja alaluokkia hyödyntäen, sillä koin mielenkiintoiseksi tutkia poikkeavatko ympäristön esineiden kuvailu ja kädessä olevien esineiden kuvailu toisistaan.

Esineet-pääluokka jakautuu alaluokkiin **nimeäminen, ulkonäkö, omistaja, sijainti** sekä **liike**.

Nimeäminen

Nimeäminen-alaluokkaan kuuluu kaikki kuvailu, jossa mainitaan suoraan nimeltä mistä esineestä on kyse.

Esimerkkejä:

Doctor Who, Into the Dalek:

*Teknikko laittaa kutistetun **säiliön** Dalekin silmään.*

*Hän käyttää **ylääniruuvimeisseliä** parantamaan haavan.*

Ulkonäkö

Ulkonäkö-alaluokkaan kuuluu laajasti kaikki kuvailu, joka liittyy esineiden ulkonäköön, esimerkiksi maininnat materiaalista, koosta tai väristä.

Esimerkkejä:

The Suspicions of Mr Whicher: The Murder in Angel Lane:

*Katsoen hermostuneena ympärilleen hän sieppaa **metallisen** hiilihangon ja pitää sitä edessään.*

Rise of the Continents: Americas:

*Hydrauliseen käsivarteen kiinnitetty **massiivinen** mäntä rikkoo peruskalliota.*

Egypt: Curse of Tutankhamun:

*Winter Palace -hotellissa Lordi Carnarvon valmistelee **maidon väristä** lääkettä samalla kun hänen vaimonsa lukee sanomalehteä.*

Omistaja

Omistaja-alaluokkaan kuuluu kaikki kuvailu, jossa mainitaan kenen esineestä on kyse.

Esimerkkejä:

Doctor Who, Listen:

*Hän heittää pois kännykkänsä (**her mobile**).*

*Ja niin on **vartijan** kahvimukikin, jättäen jälkeensä renkaan, joka myös katoaa.*

Sijainti

Sijainti-alaluokkaan kuuluu kuvailu, joka liittyy esineiden sijaintiin.

Esimerkkejä:

Egypt: Curse of Tutankhamun:

*Hän sytyttää Evelynin savukkeen ja laittaa askin **takaisin pöydälle**.*

*Auto pysähtyy **monen metrin päähän** Carterista ja kaksi henkilöä astuu ulos siitä.*

Liike

Liike-alaluokkaan kuuluu kuvailu, joka liittyy esineiden liikkumiseen tai erillisiin mainintoihin esineiden pysymisestä paikallaan.

Esimerkkejä:

Doctor Who, Listen:

*Se [pala liitua] **vierii** hänen jalkoihinsa.*

*Peitto **nousee ylöspäin** kuin joku sen alla nousisi hitaasti seisomaan.*

5.5 Muu ympäristö

Muu ympäristö -pääluokkaan lasketaan kaikki ympäristöön liittyvä kuvailu, joka ei kosketa esineitä tai henkilöahmoja. Ympäristön kuvailuun kuuluvat esimerkiksi maininnat tapahtumapaikasta, sääolosuhteet, luonto ja vuorokaudenaika sekä kaikki teksteihin ja kuviin liittyvä kuvailu.

Muu ympäristö -pääluokka jakautuu alaluokkiin **paikan nimeäminen, paikka ja kuvailu, luonnonilmiöt, tekstit ja kuviot, ajallinen sijoittuminen ja äänet.**

Paikan nimeäminen

Paikan nimeäminen -alaluokkaan kuuluu kaikki kuvailu, jossa mainitaan missä paikassa tapahtumahetkellä ollaan, mutta paikkaa ei kuvailla tarkemmin.

Esimerkkejä:

Doctor Who, Into the Dalek:

*Seuraavaksi hän saapuu **koulun toimistoon.***

Reunalla.

Paikka ja kuvailu

Paikka ja kuvailu -alaluokkaan lasketaan kaikki kuvailu, jossa paikan nimeämisen lisäksi annetaan jonkinlainen kuvaus tapahtumapaikasta. Kuvailutulkkausyksiköt ovat usein useamman sanan kokonaisuuksia.

Esimerkkejä:

Rise of the Continents: Americas:

Loppumattoman näköinen suolatasanko.

Matalarakennuksinen kaupunki, joka on levittäytynyt vuorten kupeeseen.

Luonnonilmiöt

Luonnonilmiöt-alaluokkaan kuuluu kaikki luontoon, kasvillisuuteen, eläimiin tai luonnonilmiöihin, esimerkiksi säähän, liittyvä kuvailu.

Esimerkkejä:

Rise of the Continents: Americas:

Lisko juoksee pakoon.

Paahtava aurinko kulkee taivaalla.

Tekstit ja kuviot

Tekstit ja kuviot -alaluokkaan kuuluu kaikki kuvailu, jossa kerrotaan joko ohjelman tapahtumaympäristössä näkyvistä teksteistä ja kuvioista tai ohjelman tekoon liittyvistä alku- ja lopputeksteistä. Jälkimmäinen kuvailu ei suoraan liity ohjelman tapahtumaympäristön kuvailuun, mutta pelkkien alku- ja lopputekstien nostaminen omaksi pääluokakseen ei ollut mielekäästä niihin liittyvän kuvailutulkkauksen vähyyden vuoksi. Alaluokkaan lasketaan mukaan sekä suora tekstin lukeminen ääneen että kaikki tekstiin ja kuvioihin liittyvä kuvailu.

Esimerkkejä:

Doctor Who, Listen:

Hän kirjoittaa taululle numeron yksi ja sanan metsästys.

Peter Capaldi, Jenna Coleman, BBC, "Listen" tekijänä Steven Moffat

Carry on Up the Jungle:

Valkoista tekstiä punaisten, keltaisten ja vihreiden suorakulmioiden sisällä.

Egypt: Curse of Tutankhamun:

*Hän piirtää **kuunsirpin hiekkaan**.*

*Istuu piirtämässä **kypäräpäisiä hahmoja Egyptiläisen temppelin edustalle**.*

Ajallinen sijoittuminen

Ajallinen sijoittuminen -alaluokkaan kuuluvat kaikki maininnat esimerkiksi vuorokaudenajoista, kellonajoista tai tapahtumien keskinäisestä järjestyksestä.

Esimerkkejä:

Doctor Who, Listen:

***On yö** ja Clara saapuu kotiinsa.*

Battlefield Britain: The Battle of Naseby:

***Yöllä**, ankean rakennuksen ulkopuolella.*

*New Model Armeen sotilaat tähtäävät muskettinsa ja ampuvat **samaan aikaan kuin** toiset hyökkäävät laukaten hevosilla.*

Äänet

Äänet-alaluokkaan kuuluu kaikki ohjelmien äänimaailmaan liittyvä kuvailu.

Esimerkkejä:

Battlefield Britain the Battle of Naseby

*Sekava rökkiö heiluvia käsiä ja **metallin kalketta**.*

*Heidän keihäänsä kohtaavat ja **kolisevat** vasten toisiaan.*

6 TULOKSET JA TULOSTEN TARKASTELU

Kädet tärستن Bill tähtää kohti lähestyvää petoa.

(Carry on Up the Jungle)

Kaikissa näytteissäni ohjelmien kuvailutulkkaus sijoittui aina puheenvuorojen tauko-kohtiin. Näin kunnioitettiin ohjelman alkuperäisiä ääniä ja niistä saatavaa tietoa (Hir-

vonon 2009, 3.) Puhetaukojen aikana taustalla saattoi kuulua muita ääniä, esimerkiksi, musiikkia, liikenteen tai luonnon ääniä, joita vaimennettiin kuvailutulkkauksen ajaksi. Ohjelman äänien voimakkuuden alentamista käytettiin vihjeenä siitä, että kuvailutulkattu kohta on alkamassa. Haastatteleman nauhoitettujen kuvailutulkkausien pitkäaikainen käyttäjä piti äänenvoimakkuuden alentamista hyvänä ja tarpeellisenä keinona kuvailutulkkauksen erottamiseksi muusta äänimaailmasta (Palmer 2016) ja se kuuluu myös englantilaisen ITC:n vuonna 2000 laatimiin suosituksiin kuvailutulkkauksen toteuttamisesta.

ITC:n (2000) suositusten mukaan kuvailutulkkauksen kolme kultaista sääntöä ovat: kuvaile mitä ruudussa on, pyri objektiivisuuteen äläkä koskaan puhu vuorosanojen tai selostuksen päälle. Viimeksi mainitun säännön toteutumista oli helpoin tarkastella. Ainut poikkeus roolihahmon vuorosanojen päälle puhumisesta oli Doctor Whon Into the Dalek -jaksossa, jossa kuvailu oli sijoitettu Dalek-hahmon kuuluisien ”Tuhoa!” (”Exterminate!”) -huutojen päälle. Ratkaisuun on todennäköisesti vaikuttanut se, että kyseessä on nopeampoinen taistelukohtaus, jossa vain ääniä kuuntelemalla ei saa selvää taistelun etenemisestä ja etenkin päähenkilöiden kohtalosta. Kaikista ohjelmista löytyi myös vuorosanattomia kohtia, joita ei hyödynnetty kuvailutulkkauksessa. Hiljaisia kohtia kunnioitettiin tunnelman luojana. Hyvä esimerkki tästä on The Suspicions of Mister Whicher -elokuvan loppukohtauksessa. Intensiivisessä kohtauksessa henkilö osoittaa toista aseella samalla kun saa tietää asioita menneisyydestään. Kohtauksessa on useita vuorosanattomia kohtia, joista vain osaa käytetään kuvailutulkkauksessa. Näin saadaan säilytettyä kohtauksen tiivis tunnelma (ITC 2000 14–15).

Kuvailutulkkauksen äänenlaatu oli lähes kaikissa ohjelmissa hyvätasoinen. Henkilökohtaisesti minulle haastavin kuvailutulkkaus seurata ja ymmärtää oli Egypt: Curse of Tutankhamun -ohjelmassa, jossa kuvailutulkkauksen äänenlaatu oli huonompi kuin muissa. Kuvailutulkkausta oli haastava kuulla kunnolla ja osa sanoista puuroutui. Kuvailutulkatut kohdat tuntuivat alkavan ensimmäisen sanan keskeltä, jolloin oli vaikea hahmottaa mistä sanasta on kyse. Ohjelmassa ei käytetty selvästi äänenvoimakkuuden pienentämistä ennen kuvailutulkkauksen aloittamista. Kyseisen ohjelman kuvailutulkkauksen äänenlaatu on ITC:n (2000) suositusten vastainen. Kuvailutulkattujen kohtien tulisi erottua selkeästi elokuvan tai ohjelman vuoropuheluista ajallisesti, eli kuvailutulkkausta ei tulisi sijoittaa liian lähelle vuorosanoja. Lisäksi kuvailutulkkauk-

sen sanojen tulisi olla huolellisesti ja rauhallisesti artikuloituja, jotta niistä saa helposti selvää. (mt., 10.) Tämä on erityisen hyvä muistaa etenkin vanhusten ja kuurosokeiden vastaanottajien kohdalla.

Laskin yhdeksi yhtenäiseksi kuvailutulkatuksi kohdaksi lauseet, jotka tulivat saman tauon aikana, eli kohdat joissa ohjelman omien äänten voimakkuutta on laskettu eikä yksikään henkilöahmoista puhunut. Kuvailutulkattujen kohtien lukumäärä ensimmäisten 45 minuutin aikana vaihteli 56:sta 93:een (taulukko 2) Eniten kuvailutulkattuja kohtia oli maantiededokumentissa Rise of the Continents: Americas ja vähiten sotadokumentissa Battlefield Britain: The Battle of Naseby. The Suspicions of Mister Whicher: The Murder in Angel Lane, josta käytössäni oli vain 30 minuutin näyte, sisälsi yhteensä 51 kuvailutulkattua kohtaa.

Taulukko 2 – Aineiston tunnuslukuja

	Battlefield ⁽¹⁾	Carry on ⁽²⁾	Continents ⁽³⁾	DW Dalek ⁽⁴⁾	DW Listen ⁽⁵⁾	Tutankhamun ⁽⁶⁾	(Whicher) ⁽⁷⁾
kuvailutulkattuja kohtia/45 min	56	73	93	65	82	72	51 (/30 min)
sanoja/kuvailutulkattu kohta (keskiarvo)	17,1	27,9	11,4	15,7	14,6	24,9	25,1
max *	66	150	62	56	56	156	142
min *	2	3	5	1	3	1	2
moodi *	6	8	7	7	4	5	10

*sanaa/kuvailutulkattu kohta

Lyhenteet: 1) Battlefield Britain: The Battle of Naseby, 2) Carry on Up the Jungle, 3) Rise of the Continents: Americas, 4) Doctor Who, Into the Dalek, 5) Doctor Who, Listen, 6) Egypt: Curse of Tutankhamun, 7) The Suspicions of Mister Whicher: The Murder in Angel Lane

(Whicher) = ohjelmasta on analysoitu lyhyempi kuvailutulkkausnäyte kuin muista (30 min vrt. 45 min)

Pisin yksittäinen kuvailutulkattu kohta oli Egypt: Curse of Tutankhamun -ohjelmassa, yhteensä 156 sanaa ja lyhimmät olivat yhden sanan mittaisia kohtia edellä mainituksa sekä Doctor Whon Into the Dalek -jaksossa (taulukko 2).

Pisin kuvailutulkattu kohta vapaasti suomennettuna Egypt: Curse of Tutankhamun -ohjelmasta (sanamäärä laskettu englanninkielisen version mukaan):

Poistuu temppelistä rautaisen portin kautta. Hän suojaa silmiään kirkkaalta aurinonvalolta. Hänen kääroksi kierretyt piirustuksensa pilkistävät esiin repusta. Hän laittaa hatun päähänsä. Nuori mies puvussa hattu päässään pyöräilee polkua pitkin. Carter katsoo aurinkoon. Carter harmaassa lakissaan ja ruskeassa takissaan ratsastaa hevosellaan muinaisen massiivisen hiekkakivirakennuksen edestä. Horisontissa näkyy suuri vuori. Carterin hevonen ravaa halki kivisen maaston nostattaen jälkeensä pölypilven. Hevonen seuraa kuivan hiekkaseinän viereistä polkua. Hevonen kompastuu ja kaatuu kyljelleen heittäen Carterin maahan, jolloin hänen maalauksensa putoavat repusta. Kahmiessaan niitä koon ja tarttuessaan hevosen valjaisiin hän huomaa neliönmuotoisen kiven pilkistävän esiin hiekasta. Uteliaana hän kaivaa sen ympäriltä ja löytää lisää kiveä. Pyöräilijä saapuu paikalle.

Kohta liittyi ohjelman alkupuolen pitkään vuorosanattomaan kohtaukseen, jossa esitellään sekä päähenkilö Carter että tapahtumaympäristöä. Lyhin kuvailutulkattu kohta ”Seisoo.”, tuli heti pisimmän jälkeen ja kuvaili päähenkilön asennon muutosta juuri ennen vuorosanojen alkamista. Asennon muutosta voidaan pitää kohtauksen kannalta erittäin tärkeänä informaationa, sillä päähenkilö halusi nousemalla ylös salata hetki sitten hiekasta löytämänsä asian paikalle saapuneelta pyöräilijältä.

Lyhimmät kuvailutulkattut kohdat aineistossa:

Seisoo. (Egypt: Curse of Tutankhamun)

Morgan. (Doctor Who, Into the Dalek)

Doctor Who:n Into the Dalek -jakson lyhyt, yksisanainen kuvailutulkattu kohta taas liittyi kohtaukseen, jossa on käynnissä taistelu. Nopealla ja lyhyellä kuvailulla halutaan ilmaista kuka päähenkilöistä on mukana kohtauksessa. Tämä kuvailutulkkauskohta sijoittuu Dalek-hahmon ”Tuhoa!”-huutojen päälle, eli se on katsottu niin tärkeäksi, että voidaan rikkoa perussääntöä, jonka mukaan kuvailutulkkaus tulisi sijoittaa vuorosanattomiin kohtiin (ITC 2000, 9).

Keskimääräisesti eniten sanoja kuvailutulkatuissa kohdissa oli elokuvassa Carry on: Up the Jungle (ka 27,9 sanaa / kuvailutulkattu kohta) ja vähiten ohjelmassa Rise of the Continents: Americas (ka 11,4 sanaa / kuvailutulkattu kohta). Suuren vaihteluvälin vuoksi, esimerkiksi Egypt: Curse of Tutankhamun -ohjelmassa sanamäärä vaihteli 156 ja yhden välillä, ei keskiarvo ole mielestäni paras tapa tarkastella kuvailutulkattujen kohtien sanamäärää. Tästä syystä laskin aineistosta myös tyyppiä, eli moodin. Aineiston tyyppillisessä kuvailutulkatussa kohdassa sanoja oli 10 tai vähemmän. (Taulukko 2.) Sanoja laskettaessa kannattaa ottaa huomioon, että olen laskenut käytännön syistä sanoiksi myös kaikki englanninkielen artikkelit, prepositiot ja muut pikusanat, joten sanamäärät eivät ole suoraan vertailtavissa suomenkieliseen kuvailutulkaukseen.

6.1 Kuvailutulkauksen osa-alueet

Tulosten esittämisessä päädyin tarkastelemaan kuvailutulkauksen jakautumista osa-alueisiin prosentteina lukumäärien sijaan, sillä koen prosenttien antavan enemmän tietoa aineiston sisällöstä. Yksittäinen kuvailutulkattu kohta voi käsittää luokasta riippuen yhdestä useampaan sanaan, esimerkiksi kaksi tekijää kuten ”Upsidaisi ja Bill” (Carry on Up the Jungle) lasketaan vain yhdeksi esiintymäksi. Tämän vuoksi prosenttiluvut eivät kuvaa kuvailutulkauksen eri osa-alueiden osuuksia sanoista tai koko tekstistä vaan osuuksia ”kuvailutulkkausyksiköistä” eli yhdeksi kuvailutulkkausesiintymäksi lasketuista kohdista (kuvailutulkkausyksikön määritelmä löytyy kappaleesta 5.2 Luokittelu).

Tuloksia tarkasteltaessa on hyvä muistaa aineiston käsittelyyn liittyvä tulkintavirheen mahdollisuus. Henkilöihin ja hahmoihin liittyvän kuvailun suuri osuus voi liittyä esimerkiksi siihen, että elokuvassa on useita päähenkilöitä, joiden vaihteita seurataan tai yksinkertaisesti ohjelman painottumisesta ihmisten toiminnan tarkasteluun. Toisaalta päähenkilöiden määrä ei aina suoraan kasvata henkilöihin ja hahmoihin liittyvän kuvailun määrää. Kuten seuraavassa kappaleessa (6.2 Henkilöihin ja hahmoihin liittyvän kuvailun osa-alueet) voi havaita, keskittyy henkilöihin ja hahmoihin liittyvä kuvailu usein siihen kuka tekee ja mitä, ei niinkään esimerkiksi eri henkilöiden ulkonäköön (kuva 2, s. 37), joista jälkimmäinen kasvattaisi luonnollisesti henkilöihin ja hahmoihin liittyvän kuvailun määrää, jos päähenkilöitä olisi useita. Yhden päähenkilön jatkuvan

tekemisen ja toiminnan seuraamisesta syntyy periaatteessa yhtä paljon henkilöihin ja hahmoihin liittyvää tekijän ja tekemisen kuvailua kuin useammasta, sillä hahmoja voidaan seurata täysin samanaikaisesti vain yhdessä paikassa. Tässä työssä käytetty luokittelujärjestelmä, jossa useampi tekijä samassa lauseessa lasketaan yhdeksi esiintymäksi luokitteluun, poistaa myös päähenkilöiden määrän vaihtelun aiheuttamia eroja prosenttiosuuksiin. Sen sijaan prosenttiosuudet saattavat heijastaa pelkkien kuvailutulkauksessa tehtyjen valintojen sijaan myös henkilöiden ja hahmojen toiminnan ja esiintymisen määrää ohjelmissa. Tämän vaikutuksen täydelliseksi poissulkemiseksi tulisi tarkastella myös henkilöiden ja hahmojen ”ruutuaikaa” kussakin elokuvassa ja ohjelmassa ja suhteuttaa siitä saatu tieto eri ohjelmien vertailuun.

Vastaavanlainen virhetulkintamahdollisuus on myös esineiden osuutta tarkasteltaessa, sillä prosenttiluvut kuvaavat osittain myös esineiden esiintymisen määrää ohjelmissa. Tämän takia olen käyttänyt ”esineelle” melko laajaa määritelmää, jossa esineiksi lasketaan yleisesti lähes kaikki elottomat tai elolliset kappaleet, joiden kanssa henkilöhahmot voivat vuorovaikuttaa. Esimerkiksi myös kivet, lehdet ja oksat on laskettu esineiksi. Tällä olen pyrkinyt pienentämään esineiden esiintymismäärän vaihteluiden vaikutusta prosenttilukuihin.

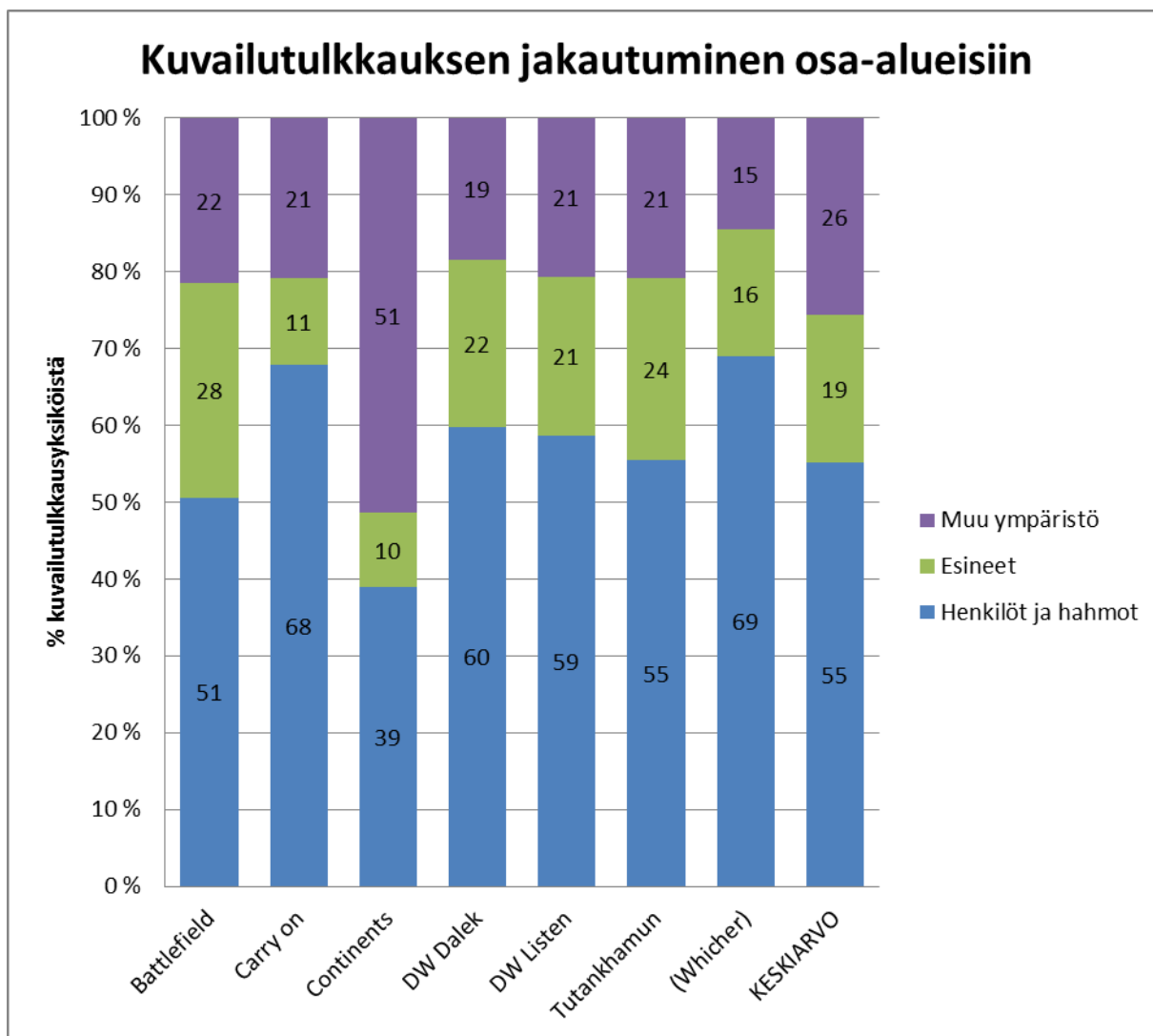
Koska sekä esineitä että henkilöhahmoja esiintyi lähes jatkuvasti lähes kaikissa ohjelmissa (poikkeuksena *Rise of the Continents: Americas* -ohjelma), katson että prosenttilukuja voidaan kuitenkin myös näiden kahden pääluokan osalta tarkastella kuvailutulkauksessa tehtyjen valintojen näkökulmasta pitäen mielessä virhetulkinnan mahdollinen vaikutus aineistoon.

Muu ympäristö on ainut pääluokka, johon edellä mainittu virhetulkintamahdollisuus ei vaikuta, sillä jokaisella kohtauksella on aina jonkinlainen ympäristö, vaikka se olisi vain tyhjiö tai valkoinen tausta. Näin ollen ympäristöön liittyvän kuvailun lukumäärän voidaan katsoa suoraan kertovan kuvailutulkauksessa tehdyistä valinnoista.

Kuvailutulkauksen jakautuminen pääluokkiin oli hyvin samanlaista ohjelmien välillä. Yleisin kuvailtu kohde olivat henkilöt ja hahmot, pääasiassa yli puolet kuvailusta keskittyi tähän pääluokkaan. Ainoa poikkeus oli maantiededokumentti *Rise of the Continents: Americas*, jossa suurin osa kuvailusta keskittyi ympäristön kuvailuun henki-

löiden ja hahmojen osuuden jäädessä 39 %:iin kuvailutulkkaussyksiköistä. Korostetuin osuus henkilöiden ja hahmojen kuvailussa oli elokuvissa Carry on Up the Jungle sekä The Suspicions of Mister Whicher, joissa lähes 70 % kuvailusta koski henkilöitä ja hahmoja. (Kuva 1.)

Kuva 1. Kuvailutulkkauksen jakautuminen osa-alueisiin. Lyhenteet kts. Taulukko 2.

Esineiden kuvailua oli keskimäärin 19 % kuvailutulkkaussyksiköistä. Selvästi eniten esineisiin liittyvää kuvailutulkkausta oli dokumentissa Battlefield Britain: The Battle of Naseby ja vähiten elokuvassa Carry on Up the Jungle sekä dokumentissa Rise of the Continents: Americas. Muun ympäristön kuvailua oli keskimäärin noin 26 % kuvailutulkkaussyksiköistä, usein hyvin samassa suhteessa kuin esineiden kuvailua. Rise of the Continents: Americas -dokumentin muista poikkeava pääluokkiin jakautuminen

vaikuttaa suuresti keskiarvoon, joten todellisuudessa yli puolessa ohjelmista esineiden kuvailu oli yhtä yleistä tai yleisempää kuin ympäristön kuvailu. (Kuva 1.)

Henkilöiden ja hahmojen ulkonäön ja tekemisen kuvailu oli selkeässä pääosassa lähes kaikissa aineiston ohjelmissa. Myös ITC (2000) pitää sitä myös kuvailutulkkauksen tärkeänä osana: kuka puhuu, ketkä ovat paikalla, mitä tekevät ja miten asiat muuttuvat. Rajatun ajan vuoksi kuvailutulkkajaan on jatkuvasti tehtävä arvioita siitä, mitä kannattaa valita kuvailtavaksi ja mitkä asiat toimivat riittävinä vihjeinä kohtauksen ymmärtämiseksi oikein (Braun 2007, 3–5) ja päähenkilöiden toiminnan kuvailu tukee kohtauksien ymmärtämistä.

Erityisesti henkilöiden ja hahmojen kuvailuun painottunut *Carry on Up the Jungle* on komediaelokuva, jossa moni humoristisista kohtauksista perustuu siihen, mitä henkilöt tai hahmot tekevät ja kuka tekemisen näkee. Kuvailutulkkauksessa yritetään välittää samaa mielikuvaa kohtauksesta kuin mikä visuaalisen tiedon kautta on luettavissa (mt., 3–5). Hyvänä esimerkkinä henkilöihin kohdistuvasta kuvailusta elokuvassa on kohta, jossa neljä päähenkilöistä on kokoontunut illalla ulkona olevan pöydän ääreen syömään. Seurueessa on kolme miestä ja yksi nainen, Evelyn, joka luulee jonkun miehistä hivelevän jalkaansa, sillä miesten kädet ovat pöydän alla piilossa. Tosi-asiassa kyseessä on hameen alla ylöspäin luikerteleva käärme. Yksi kerrallaan seurueen miesjäsenet ottavat kätensä pois pöydän alta ja Evelyn ymmärtää mistä todellisuudessa on kyse. Kohtaukseen liittyvät kuvailutulkatut kohdat vapaasti suomennettuna:

Pöydän alla käärme luikertelee Evelynin jalkojen välissä ja suuntaa ylös hänen hamettaan. Evelyn jäykistyy ja hänen silmänsä laajenevat. Hän katsoo ympäri pöytää ja kohdistaa sitten katseensa Billiin, jonka kädet ovat pöydän alla. Bill hymyilee leveästi. Evelyn kohottaa kulmakarvaansa ja Bill iskee silmää. Evelyn hymyilee ja muodostaa huulillaan sanat "tuhma poika". Bill kurtistaa kulmiaan hämmentyneenä. Kun käärme luikertelee yhä ylöspäin Evelynin hametta hän huudahtaa ja jäykistyy entisestään.

Indigo ottaa kätensä pois pöydän alta avatakseen viinipullon. Evelyn näyttää kiukkuiselta. Myös Clauden kädet ovat piilossa.

Evelyn säntää kirkuen takaisin teltaansa.

Tämä ja muut vastaavanlaiset kohdat sisältävät paljon juuri henkilöihin ja hahmoihin liittyvää kuvailua, mikä voi osaltaan selittää kuvailun painotuksia kyseisessä elokuvassa. Komedian kuvailutulkauksessa on tarkkaan mietittävä kuinka saada visuaalinen huumori toimivasti sanallistettua niin, että kohtaaminen on hauska myös kuvailutulkauksen kautta vastaanotettuna. Apuna voi käyttää hauskoja sanavalintoja (ITC 2000, 29–30), joita esimerkiksi Carry on Up the Jungle -elokuvassa esiintyy.

The Suspicions of Mister Whicher: The Murder in Angel Lane -salapoliisielokuvassa henkilöiden ja hahmojen kuvailu taas keskittyy poikkeuksellisen paljon henkilöiden tunteisiin ja paikallaolijoihin (kts. kappale 6.2 Henkilöihin ja hahmoihin liittyvän kuvailun osa-alueet). Näiden lisäksi kuvailu keskittyy voimakkaasti siihen, mitä salapoliisi herra Whicher tekee. Esimerkiksi:

Gann lähtee Lockin kanssa jättäen Whicherin yksin.

Whicherin leuat lokahtavat auki ja hän näyttää täysin hämmentyneeltä.

Neiti Spencerin kasvot jäykistyvät hänen yrittäessään piilottaa tunteensa.

Lock marssii suoraan vastaanottovirkailijan ohi ja Whicher seuraa häntä.

Salapoliisielokuvassa monet eri asiat voivat paljastaa juonen kannalta merkittäviä asioita: Miten henkilöt reagoivat? Mitä henkilöillä on päällään? Mitä rikospaikalta on löytynyt? Mitä esineitä huoneessa on? Kuvailutulkkauksen tärkeänä tehtävänä on arvioida, minkä vihjeiden kautta vastaanottajan on mahdollista muodostaa mielikuva tapahtumien kulusta ja epäilyistä paljastamatta kuitenkaan liikaa (Braun 2007, 4–7).

Rise of the Continents: Americas on mielenkiintoinen poikkeus kuvailun osa-alueiden muuten hyvin samankaltaisessa jakaumassa ohjelmien välillä. Kyseessä on maantiededokumentti, joten on hyvin luontevaa, että kuvailutulkauksen painotus on valittu sen mukaan (mt., 3–4). Ohjelmassa on kuitenkin myös lähes jatkuvasti läsnä oleva juontaja sekä kulttuurimaantiedettä, joten henkilöihin ja hahmoihin liittyvän ku-

vailun osuus nousee tässäkin ohjelmassa lähes 40 prosenttiin (kuva 1). Mielenkiintoisesti Rise of the Continents: Americas -ohjelmassa myös ympäristön kuvailun jakautuminen alaluokkiin poikkeaa muista ohjelmista keskittyen enemmän paikkojen kuvailuun kuin muut (kappale 6.4 Muuhun ympäristöön liittyvän kuvailun osa-alueet).

Vaikka esineitä oli mukana hyvin monessa kohtauksessa, vaihteli niiden osuus kuvailusta 10 – 28 %:n välillä. On hyvä ottaa huomioon, että vaikka ympäristö olisi täynnä esineitä, ei niiden kaikkien kuvaileminen ole tarkoituksenmukaista. Henkilö, joka katsoo elokuvaa tai televisio-ohjelmaa ilman kuvailutulkkausta rekisteröi esimerkiksi huoneen sisältävän esineitä, mutta pystyy tuskin kertomaan jälkeensä, mitä kaikkia esineitä huoneessa oli ja millä paikalla ne olivat. Samalla tavalla kuvailutulkkauksen ei tarvitse sisältää joka ikistä esinettä huoneesta, vaan antaa kuvaus yleisemmällä tasolla. Juonen kannalta tärkeät esineet tulee mainita, samoin sellaiset, jotka antavat lisätietoa esimerkiksi huoneen omistajasta: valtava määrä kirjoja, pääkalloja ja täytettyjä eläimiä hyllyillä tai kukkia kaikkialla. Kuvailutulkkaukseen mukaan valitut esineet kantavat usein jotain merkitystä. (ITC 2000, 14.)

6.2 Henkilöihin ja hahmoihin liittyvän kuvailun osa-alueet

Suurin osa henkilöihin ja hahmoihin liittyvästä kuvailusta keskittyi kertomaan kuka tekee ja mitä. Nämä kaksi alaluokkaa muodostivat yhteensä yli puolet henkilöihin ja hahmoihin liittyvästä kuvailusta. Seuraavaksi suurin rooli oli yleensä paikallaolijoiden kuvailulla sekä tunteilla ja ilmeillä, poikkeuksena ohjelmat Battlefield Britain: The Battle of Naseby sekä Doctor Whon jakso Listen, joissa muun ulkonäön kuvailun osuus nousee paikallaolijoiden sekä tunteiden ja ilmeiden ohi. (Kuva 2.)

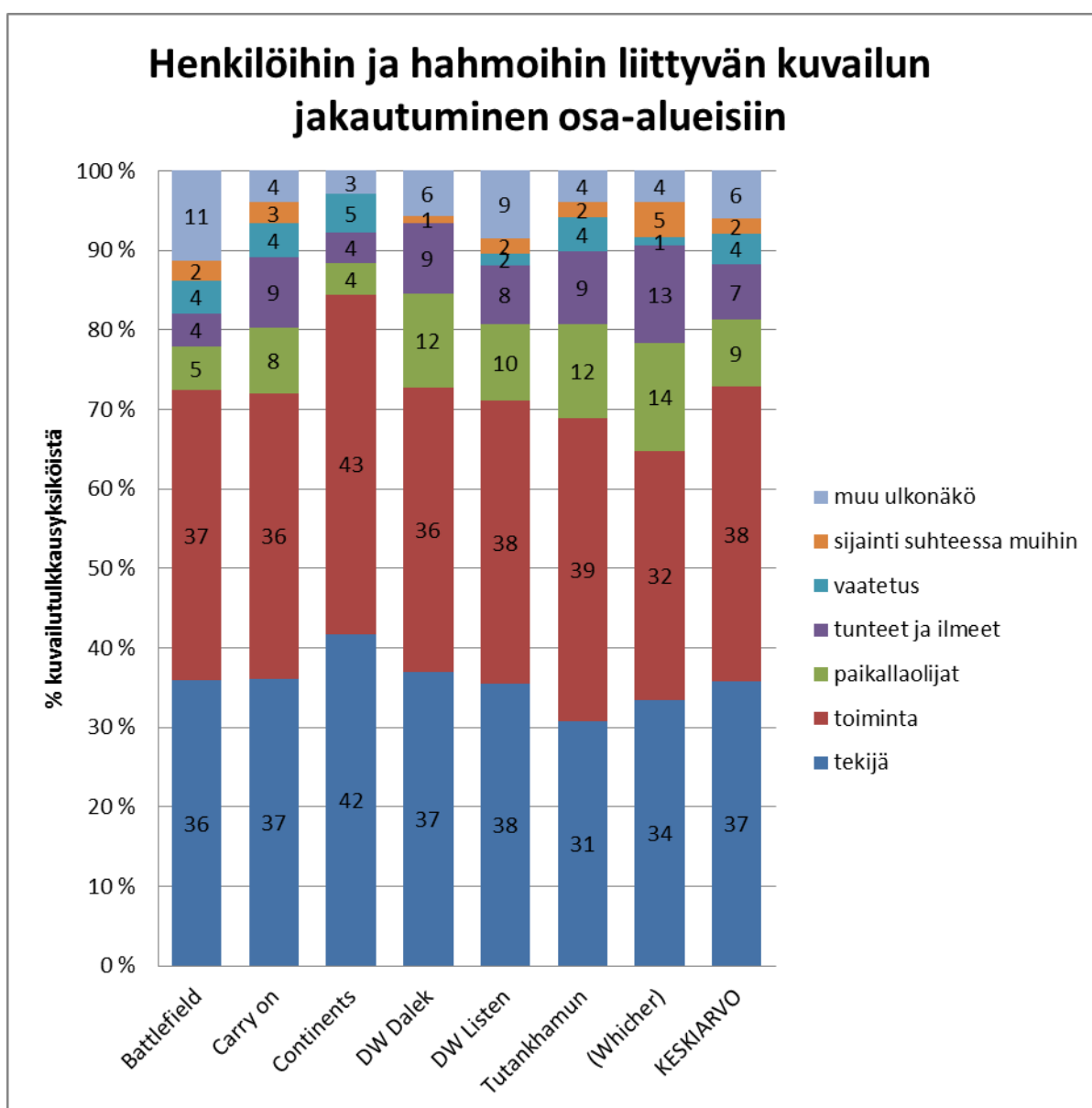
Suurin osa aineistoni ohjelmien kuvailutulkkauksesta mainitsi aina tai lähes aina tekijän, vaikka sen olisi välillä voinut päätellä myös äänimaailmasta tai muista tapahtumista. Poikkeuksen tästä teki Egypt: Curse of Tutankhamun -ohjelman kuvailutulkkaus, joka käytti välillä pelkkää verbiä ilman subjektia:

Nostaa ylös Carterin piirustukset.

Puristaa silmät kiinni turhautuneena.

Kipeää ulos haudasta.

Kaikissa kohdissa, kuten esimerkiksi viimeisessä esimerkkilauseessa, ei mielestäni ollut ohjelman äänimaailman perusteella selvää kuka lauseessa on tekijänä. Viimeisen esimerkin kohtauksessa mainitussa haudassa oli sisällä useampia ihmisiä, eikä äänimaailmasta voinut mielestäni päätellä ennen tai jälkeen kohtauksen, kuka henkilöistä kiipesi ulos haudasta. Kuvailutulkauksessa tällainen päätelmä on tehty. (Braun 2007, 8.) Siksi ratkaisu jättää tekijä pois oli mielestäni omituinen. Todennäköisesti tekijän poisjättämisellä on haluttu säästää kuvailutulkaukseen kuluva aiaa. Tiivistäminen ja kielioppisääntöjen rikkominen ovat yleinen tapa ajan säästämiseen (Hirvonen 2009, 4–7).

Kuva 2. Henkilöihin ja hahmoihin liittyvän kuvailun jakautuminen osa-alueisiin.

Lyhenteet kts. Taulukko 2.

Erityisen korostunutta vain tekijään ja tekemiseen painottunutta kuvailu on Rise of the Continents: Americas -dokumentissa (kuva 2). Dokumentin pääosassa eivät ole ihmiset vaan maantiede ja geologiset prosessit. Dokumentin lähes kaikki henkilöihin ja hahmoihin liittyvä kuvailu kohdistuu juontajaan, joka kulkee paikasta toiseen ja selostaa tapahtumia, jolloin nimenomaan tekijään ja tekemiseen kohdistuvan kuvailun määrä kasvaa. Dokumentissa on myös kulttuurimaantieteellistä painotusta, mikä selittää esimerkiksi vaatetuksen kuvailun suurta osuutta.

Itselleni yllättävä havainto opinnäytetyöni kuvailutulkkausaineistosta oli pää- ja sivuhenkilöiden ulkonäköön liittyvän kuvailun vähyys. Olin etukäteen ajatellut, että pääsääntöisesti aina ohjelman alussa kuvailutulkkauksessa kuvailtaisiin henkilöiden ulkonäkö esittelytarkoituksessa: keitä ohjelmassa on mukana ja miltä he näyttävät. Tämä oli kuitenkin harvinaista aineistossani. Sarjoissa, joissa on monta jaksoa, kyse voi olla siitä, että henkilöt on kuvailtu ensimmäisessä jaksossa, eikä kuvailuun palata enää myöhemmissä jaksoissa ajan säästämiseksi. Toisaalta esimerkiksi Doctor Who -sarjassa jaksot sijoittuvat usein eri paikkaan ja aikaan kuin edelliset jaksot. Uusista sivuhenkilöistä ei voi tietää, onko kyseessä ihmislajin vai jonkin muun lajin edustaja. Mielestäni on mielenkiintoinen ratkaisu, että sekä uusien että vanhojen hahmojen esittelykuvailut on Doctor Who -sarjasta jätetty pois. R. Palmer (2016) kertoi usein pyytävänsä muita kuvailemaan tarkemmin Doctor Whon uusia sivuhenkilöitä, tavaroita tai rotuja joko ohjelman aikana tai sen jälkeen, koska näiden ulkonäkö ei kuvailutulkkauksen kautta tule ilmi. Kuvailutulkkauksen kautta ei siis saa täydellistä tietoa henkilöiden ja hahmojen ulkonäöstä.

Päähenkilöiden esittelyä kuvailutulkkauksessa oli havaittavissa vain kahdessa ohjelmassa: Carry on Up the Jungle -elokuvassa sekä Egypt: Curse of Tutankhamun -ohjelmassa. Molemmat ohjelmat antavat lyhyen kuvauksen päähenkilöistä sekä muutamasta sivuhenkilöstä näiden ilmestyessä ensimmäistä kertaa ruutuun. Molemmat ovat myös yksittäisiä ohjelmia, eivät osa pidempää sarjaa, joten on henkilöhahmojen kuvailu on tärkeää.

Egypt: Curse of Tutankhamun:

Nelikymppinen mies, jolla on lyhyet ruskeat hiukset ja paita päällään, Howard Carter, jäljentää hieroglyfejä piirtolevyille.

Carter harmaassa lakissaan ja ruskeassa takissaan ratsastaa hevosellaan muinaisen massiivisen hiekkakivirakennuksen edestä.

Hyvin pukeutunut nainen ja viiksekäs herrasmies saapuvat ratsastaen aaseilla.

Palatsin kivisessä salissa neljä kaljuksi ajeltua miestä pukevat nuorelle pojalle koristeellista vyötä ja rengaskoruja.

Carry on Up the Jungle:

Rakennuksen sisällä näyttämöllä silmälasipäinen, tuuheakulmakarvainen professori puhuu viktoriaanisiin vaatteisiin pukeutuneelle yleisölle, jossa on mukana naisia ja miehiä.

Indigo puhui jäljestäjä Bill Booseylle sillä aikaa kun Claude Chumley silmäilee himokkaasti pyylevää, vaaleahiuksista lady Evelyn Bagleytä.

Leirissä kaunis silmälasipäinen vaaleahiuksinen June lähtee teltasta ja ylittää aukion.

Metsästyshattuinen Bill kumartuu kädessään kaksipiippuinen ase.

Paljasrintainen vaaleahiuksinen mies oljista rakennetussa puumajassa kurtistelee kulmiaan ja lähtee ulos. Hän venyttelee veltohkoja lihaksiaan ja tarttuu roikkuvaan köynnökseen.

Carry on Up the Jungle kuvailee nopeasti kaikki päähenkilöt elokuvan alkupuolella. The Suspicions of Mister Whicher –televisioelokuvasta, jota voidaan myös pitää osin yksittäisenä teoksena, ei ollut käytettävissä kuvailutulkausta ohjelman alusta, joten tietoa esittelykuvauksista ei sen osalta ole.

Henkilöiden ulkonäön kuvailun osuus nousee aineistosta esille etenkin Battlefield Britain: The Battle of Naseby -ohjelmassa sekä Doctor Whon Listen -jaksossa. Kuvailun määrä ei kuitenkaan liity henkilöiden ja hahmojen esittelykuvailuun, vaan Listen-jakson tapauksessa etenkin asentojen kuvailemiseen ja The Battle of Nasebyssa kahden armeijan sotilaiden muodostelmiin ja ulkonäköön. Listen-jakson painotusta erityisesti asentojen kuvailuun en löytänyt aineiston perusteella yksittäistä selitystä. Osa asentoihin liittyvästä kuvailusta liittyy esimerkiksi hahmojen tunnetilan kuvailuun, osalla pyritään luomaan jännittynyttä tunnelmaa ja osa taas kertoo puhtaasti mitä ohjelmassa tapahtuu. Kaikkia asentoja tai asentojen muutoksia kuvailutulkauksessa ei kuitenkaan ole huomioitu.

Doctor Who, Listen:

Nyt Tohtori istuu Tardiksessa silmät suljettuina.

He nousevat seisomaan. Tohtori nousee jaloilleen silmissään valpas katse.

Clara lepuuttaa päätään käsissään hetken ja nousee sitten tarmokkaasti seisomaan.

Muu ulkonäkö -alaluokkaan tuli asentojen lisäksi myös jonkin verran kuvailua henkilöiden ja hahmojen fyysisestä ulkonäöstä, kuten ruumiinrakenteesta tai iästä.

Olin opinnäytetyötä aloittaessani itse pohtinut erityisesti vaatetukseen liittyvää kuvailua. Opinnäytetyöni aineistossa vaatetuksen kuvailulla oli pienehkö rooli henkilöiden ja hahmojen kuvailutulkauksesta. Vaatetuksen kuvailua esiintyi etenkin silloin kun se on jollain tavalla tavallisuudesta poikkeavaa, yllättävää tai tunnuksenomaista.

Rise of the Continents: Americas:

Hän menee rakennustyömaalle päällään heijastavat liivit ja suojakypärä.

Nainen poseeraa valokuvassa miehen, jolla on päällään vain cowboyhattu ja polvihousut, kanssa.

Mies ja nainen yllään perinteiset bolivialaiset vaatteet kulkevat tiellä.

Egypt: Curse of Tutankhamun:

Mies likaisessa valkoisessa kaavussa ja valkoisessa päähineessä antaa puuvartisen nuijan toiselle, samalla tavalla pukeutunelle egyptiläiselle.

Battlefield Britain: The Battle of Naseby:

Punaiseen pukeutuneet rojalistit ampuvat kohti parlamentaristeja, jotka hyökkäävät eteenpäin.

Kantaen keihästä olkapäällään ja nykyaikaisiin vaatteisiin pukeutuneena Dan seuraa heidän jalanjälkiään auringon laskiessa horisontin taakse.

Carry on Up the Jungle:

Rakennuksen sisällä näyttämöllä silmälasipäinen, tuuheakulmakarvainen professori puhuu viktoriaanisiin vaatteisiin pukeutuneelle yleisölle, jossa on mukana naisia ja miehiä.

Vaatteiden kuvailulla voidaan hienovaraisesti auttaa katsojaa sijoittamaan elokuvan tapahtumat esimerkiksi aikaan tai paikkaan, jos näitä ei suoraan ohjelman ääniraidassa mainita. Esimerkiksi Carry on Up the Jungle -elokuvassa ei kerrota, mihin aikaan elokuva sijoittuu, mutta katsojan on mahdollista ihmisten vaatetuksen, esineiden ja ympäristön perusteella sijoittaa elokuvan tapahtumat 1800–1900 -lukujen taitteeseen. Samaa mahdollisuutta tarjotaan kuvailutulokkausta seuraaville esimerkiksi viittaamalla yleisön viktoriaaniseen pukeutumiseen. Kuvailutulokkaaja ei suoraan kerro ajankohtaa itselleen muodostuneen mielikuvan kautta, vaan korvaamalla visuaalisen informaation sellaisenaan auditiiviseksi hän antaa myös kuulijalle mahdollisuuden tehdä omat päätelmänsä. Toisaalta kuvailutulokkaaja välttämättä tekee jonkinlaisen arvion aikakaudesta valitessaan mielestään kyseisen

ajankohdan paljastavaa kuvailukohdetta. Nähdessään ja tunnistaessaan viktoriaanisesti pukeutuneet ihmiset, hän voi päätellä elokuvan sijoittuvan viktoriaaniselle aikakaudelle. Jos seuraavassa kohtauksessa käytettäisiinkin yllättäen kännykkää, saattaisi viktoriaaninen pukeutuminen paljastua vain naamiaisiksi ja tapahtumat sijoittuisivatkin nykyaikaan. (Hirvonen 2009, 3 ja Braun 2007, 3–4.)

Ajankohdan lisäksi pukeutuminen voi antaa myös kulttuurillista tietoa, esimerkiksi siitä, että Boliviassa on olemassa perinteinen puku tai että rakennustyömaalle mentäessä pidetään tietynlaisia vaatteita. (Hirvonen 2009, 7–8.) Vaatteiden kuvailu voi ajan ja paikan lisäksi kertoa myös henkilön asemasta ja tyylistä, esimerkiksi värikkäät vaatteet saattavat paljastaa jotain henkilön luonteesta tai tyylikäs puku asemasta (ITC 2000, 6). Vaatteilla voidaan luoda myös kohtauksen tunnelmaa. Esimerkiksi Carry on Up the Jungle -elokuvassa keskellä viidakkoa järjestetty illallinen saa juhlavamman tunnelman pukeutumisen kautta:

Upsidaisi tuo ruoan leirinuotiolta lautasilla. Hän on pukeutut ylleen englantilaisyylisen hovimestarin liivin ja rusetin valkoisen tunikan päälle.

Mainitseamalla paikallaolijoita tai hahmojen sijaintia toisiinsa nähden saadaan kuvailutulkkauksella tuotua tietoa siitä, ketkä kaikki kohtauksessa ovat mukana ja ketkä näkevät ja kuulevat asiat. Salapoliisielokuvassa The Suspicions of Mister Whicher: The Murder in Angel Lane on aineistoni ohjelmista eniten juuri paikallaolijoihin ja henkilöiden sijaintiin liittyvää kuvailua, mikä on tärkeää juonen ja elokuvan ratkaisun kannalta. Doctor Whon Into the Dalek -jaksossa paikallaolijoiden ja sijaintien kuvailu taas liittyi enemmän taistelukohtauksien kuvailuun:

Sillä aikaa kun Journey ja Clara kiitävät ylös köyttä pitkin Tohtori pujahtaa tiehensä jättäen Gretchenin taistelemaan yksin vasta-aineiden kanssa. Journey katsoo suruissaan alas vasta-aineen ampuessa Gretchenin.

Sekä paikallaolijoiden että sijaintien kuvailulla oli aineistossani kuitenkin useita erilaisia tehtäviä.

Olin itse positiivisesti yllätynyt henkilöiden ja hahmojen tunteisiin ja ilmeisiin liittyvän kuvailun määrästä. Pelkästä äänensävyä ei aina voi päätellä mitä henkilö ajattelee ja siksi on hyvä tietää miltä henkilö näyttää puhuessaan. Sanattomat reagoinnit, kuten hiljainen itku, kulmien kurtistaminen tai yllätynyt ilme jäisivät myös ilman kuvailutulkkausta havaitsematta. Tunteiden kuvailua oli vähiten kahdessa juonnetussa dokumentissa: *Battlefield Britain: The Battle of Naseby* sekä *Rise of the Continents: Americas*. Juontajan reaktioita ohjelman tapahtumiin on vähemmän ja ne eivät ole samalla tavalla merkittäviä kuin henkilöiden välisten suhteiden kuvaamiseen keskittyneissä ohjelmissa. Seuraavassa esimerkissä *Carry on Up the Jungle* -elokuvasta ilmeiden ja tunteiden kuvailua käytetään ensin ilmaisemaan Junen tekemää ratkaisua siitä, että lammen vesi on riittävän lämmintä uimiseen ja sen jälkeen Ughin ja Junen ensikohtaamiseen liittyvän tunnelman luomiseen.

June kiirehtii metsän siimeksestä hiekan poikki kalliolammelle. Hän kumartuu veden ylle ja kokeilee vettä kädellään. Hymyillen hän hypähtää kiville ja kurottaa avaamaan kengännauhojaan. Yläpuolella, puun oksalla eläimennahkaiseen lannevaatteeseen pukeutunut Ugh katsoo silmiään siristäen kun June avaa hiuksensa ja ottaa pois hameensa paljasten pitkät valkoiset alusvaatteet. Polvistuen kalliolammen ääreen June pirskottaa vettä käsilleen ja hymyilee leveästi. Ugh kurtistaa kulmiaan ja keskittyy katsomaan Junen rintamusta. Ugh pyöräyttää silmiään ja tutkii omaa rintakehäänsä. Hän tarttuu lähellä roikkuvaan köynnökseen. June nousee seisomaan ja katsoo suu auki kun Ugh heilahtaa hänen ohitse laskeutuen kalliolammikkoon kastellen hänet. Ugh on vedessä pää alaspäin vain jalkojen heiluessa pinnan yläpuolella. Junen silmät laajenevat hänen kahlatessaan paikalle. Hän polvistuu Ughin viereen, joka makaa tajuttomana hiekalla. June silittää Ughin rintakehää.

Kuvailutulkkausta rajoittava aikarajoite tulee hyvin näkyviin kun tarkastelee henkilöihin ja hahmoihin liittyvän tarkemman kuvailun ja tarkemman kuvailun puuttumisen suhdetta (kuva 3). Kolme neljäsosaa kuvailusta keskittyy vain tekijän ja toiminnan nimeämiseen, jolloin tarkemman kuvailun osuus on vain yksi neljäsosa.

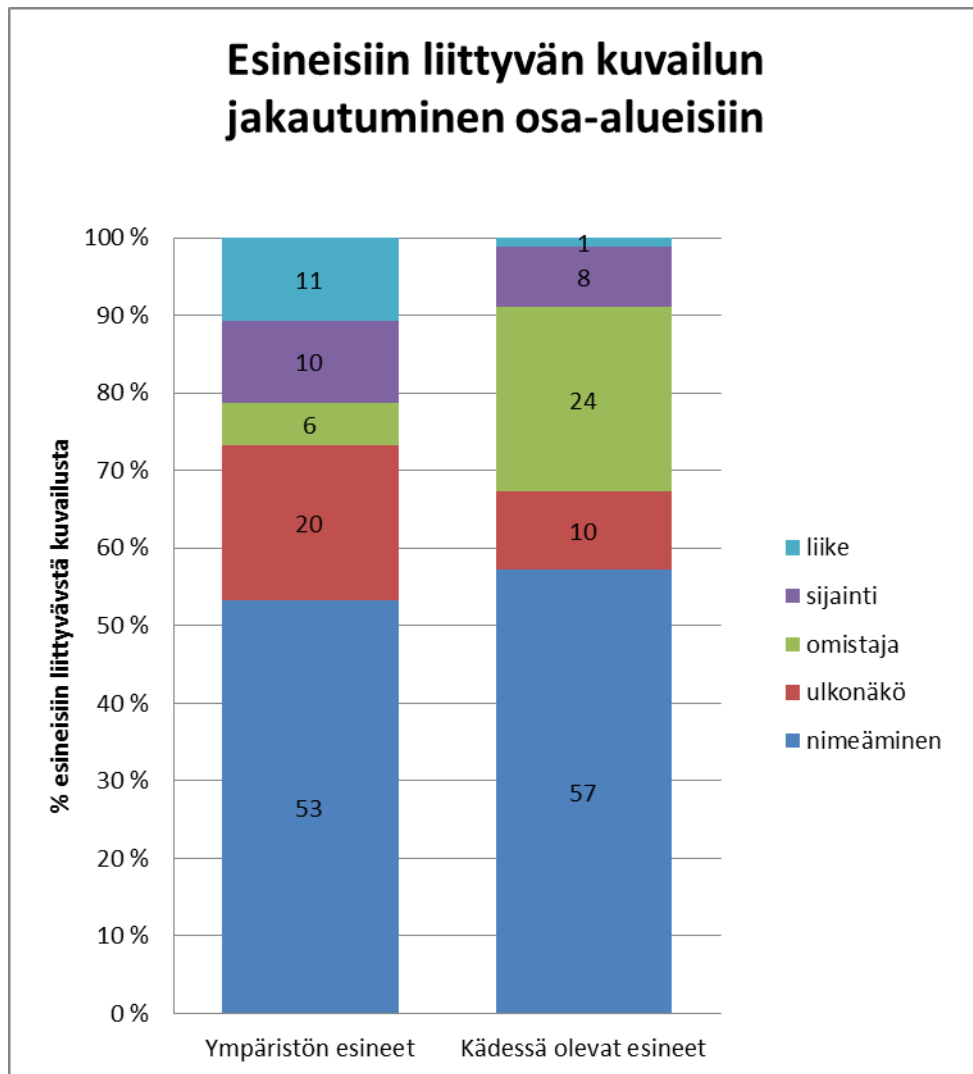
Kuva 3. Henkilöihin liittyvän kuvailun jakautuminen pelkän nimeämisen ja tarkemman kuvailun välillä.

6.3 Esineisiin liittyvän kuvailun osa-alueet

Esineisiin liittyvän kuvailun jakautuminen ympäristön esineisiin ja hahmojen käsissään pitämiin esineisiin oli kohtalaisen tasainen, kaikista kuvailutulkauksissa mainituista esineistä keskimäärin 57 % oli ympäristön esineitä ja loput 43 % kädessä olevia esineitä. Minua kiinnosti etukäteen esineitä tarkasteltaessa se, poikkeako ympäristön esineiden ja kädessä olevien esineiden kuvailu toisistaan. Kuva 4 esittää kuvailun jakautumista alaluokkiin ympäristön esineiden ja kädessä olevien esineiden välillä.

Vähän yli puolet sekä ympäristön esineisiin (53 %) että kädessä oleviin esineisiin (57 %) liittyvästä kuvailusta oli esineen nimeämistä (kuva 4). Nimettyyn esineeseen liittyi usein myös lyhyt kuvailu. Kuvailutulkaajalla olisi ollut mahdollisuus pelkästään kuvailla esine nimeämättä sitä, jättäen katsojalle vastuun esineen tunnistamisesta. Näin olisi voinut menetellä esimerkiksi erikoisemman esineen kohdalla kunnoittaen näin katsojan mahdollisutta omiin johtopäätöksiin. Pelkkää esineen kuvaamista ilman sen nimeämistä en aineistossani havainnut, suurimpana syynä on todennäköisesti rajattu aika, johon kuvailutulkauksen on mahduttava. Riittävän syvällinen kuvailu

esineen tunnistamiseksi vie aikaa muulta kuvailulta eikä välttämättä mahdu hiljaiseen kohtaan. (Hirvonen 2009, 3.)

Kuva 4. Esineisiin liittyvän kuvailun jakautuminen osa-alueisiin.

Tarkastelin esineisiin liittyvän kuvailun jakautumista myös ohjelmien välillä, mutta päädyin tuloksissa esittelmään vain eroja ympäristön esineiden ja kädessä olevien esineiden välillä sekä kuvamaan esineisiin liittyntä kuvailua aineistossa yleisesti. Ympäristön esineisiin ja kädessä oleviin esineisiin liittyvän kuvailun keskimääräinen jakautuminen kuvaa hyvin kuvailun jakautumista osa-alueisiin eri ohjelmissa. Suurimmat poikkeukset keskiarvosta ovat käsissä oleviin esineisiin liittyvä omistajan kuvailun suuri osuus (42 %) ja ulkonäön kuvailun pieni osuus (2 %) Battlefield Britain: The Battle of Naseby -dokumentissa sekä ympäristön esineiden sijainnin kuvailun suuri osuus (23 %) Carry on Up the Jungle elokuvassa.

Tarkasteltaessa ympäristön esineisiin ja kädessä olevien esineisiin liittyvän kuvailun jakautumista alaluokkiin, huomataan mielenkiintoinen eroavuus toiseksi yleisimmässä osa-alueessa. Ympäristön esineissä se on ulkonäkö (20 %) ja kädessä olevissa esineissä omistaja (24 %). (Kuva 4.)

Sillä, onko henkilön kädessä esimerkiksi **hattu**, **oma hattu** vai **jonkun muun hattu** voi olla ratkaiseva merkitys myöhempien tapahtumien kannalta ja sen mainitseminen on tärkeää visuaalisen informaation korvaamista. Tilanteeseen voi liittyä esimerkiksi komiikkaa, jos henkilö on vahingossa ottanut jonkun muun hatun tai salapolisielokuvassa jännitystä, jos henkilö tahallaan ottaa jonkun muun hatun esimerkiksi tutkiakseen sitä tarkemmin tai välinpitämättömyyttä, jos henkilö ottaa vain satunnaisen hatun, eikä välitä onko se hänen omansa. (mt., 7–8.) Aina esineen omistajan mainitsemisella ei ollut merkitystä juonen kannalta. Näissä tapauksissa kyse voi olla puhtaasti kielen rakenteesta, sillä kuulostaa luontevammalta sanoa esimerkiksi sotilaiden taistelun tuoksinassa ”lyövän miekkojaan yhteen” kuin ”lyövän miekkoja yhteen”.

Esineiden ulkonäköön liittyvää kuvailua tarkasteltaessa päädyin yhdistelemään ulkonäköön liittyviä alun perin erillisiä alaluokkia toisiinsa analysoinnin selkeyttämiseksi. Moneen alaluokkaan oli tullut vain muutama esiintymä, eikä kaikkia alaluokkia esiintynyt jokaisessa ohjelmassa. Aluksi omina alaluokkinaan olivat esimerkiksi muu ulkonäkö, materiaali, koko ja väri, joiden esiintymistiheys vastasi edellämainittua järjestystä. En löytänyt yhteisiä nimittäjiä tilanteille, joissa esineiden ulkonäköä oli kuvailtu, vaan ulkonäön tarkempi kuvailu tuntui liittyvän enemmän siihen, oliko käytettävissä enemmän aikaa vai ei. Esimerkiksi esineiden kokoa kuvailtiin aineistossani sekä pienten että suurten esineiden kohdalla ilman merkitystä juonen kannalta.

The Suspicions Of Mister Whicer: The Murder in Angel Lane:

Hän avaa suuren puisen laatikon ja sen sisältämän osaston sekä pienen rahalaatikon, mutta ei näe mitään mielenkiintoaan herättävää.

Rise of the Continents: Americas:

Hydrauliseen käteen kiinnitetty massiivinen mäntä rikkoo peruskalliota.

Doctor Who, Into the Dalek:

Yhtäkkiä kapseli kutistuu niin pieneksi, että sen voi poimia pinseteillä.

Esineiden materiaalien kuvailussa osa kuvailutukkauksesta oli visuaalisen tiedon sanallistamista ilman, että materiaalitiedolla olisi sen tarkempaa merkitystä itse ohjelman kannalta.

The Suspicions of Mister Whicer: The Murder in Angel Lane:

Hän katsoo kohti puista kaappia.

Hän koputtaa puiseseen oveen, joka heilahtaa auki itsestään.

Carry on Up the Jungle:

Bill avaa lähistöllä olevan puisen laatikon.

Egypt: Curse of Tutankhamun:

Poistuu temppelistä rautaisen portin kautta.

Toisaalta osa materiaalitiedoista välitti myös ohjelman tunnelmaa, esineiden arvoa tai merkitystä juonen kannalta. Esimerkiksi se, että henkilöllä on käytössään arvokas hopeaveitsi voi kertoa henkilön varallisuudesta ja asemasta ohjelman kontekstissa. Osa esineistä voi olla myös tunnusomaisia sarjalle, kuten Doctor Whon psyykkinen paperi, jolloin on tärkeää tietää tarkkaan mistä esine on valmistettu ja näin ollen mistä esineestä on kyse.

Doctor who, Listen:

*Hän pitää kädessään psyykkisestä paperista tehtyä tyhjää henkilökorttia.
Hän painaa sormensa hyytelömäiseen aineeseen.*

Egypt: Curse of Tutankhamun:

*Rakenteen päällä on kultainen sarkofagi.
Hän ottaa hopeisen veitsen ja levittää sillä levitettä voileipäkeksille.*

Värien käyttö kuvailussa oli aineistossani hyvin vähäistä. Löysin kuitenkin aineistostani muutaman kohdan, jossa esineen värin mainitseminen oli juonen kannalta ratkaisevassa asemassa. Oheiset kaksi esimerkkilausetta ovat Doctor Whon Listen -jakson kahdesta erillisestä kohtauksesta:

Sängyllä on lapsen kokoinen hahmo piiloutuneena punaisen peiton alle.

Hämärä valo muodostaa heinälatoon suuntavan Claran silhuetin. Ladossa hahmo makaa sängyllä päällään harmaa peitto.

Juonen ymmärtämisen kannalta on tärkeää, että katsoja huomaa kohtausten visuaalisen samanlaisuuden, mutta osaa tulkita ne kahdeksi eri tapahtumaksi. Listen-jaksossa liikutaan ajassa eteen- ja taaksepäin ja on tärkeää erottaa tapahtumat ajallisesti. Tämän takia peiton väri on tärkeä mainita myös kuvailutulkauksessa ja tuoda näin visuaalinen samankaltaisuus ja eroavaisuus esille sanallisesti (Braun 2007, 10). Pääasiassa esineiden värin mainitseminen kuvailutulkauksessa vaikutti aineistossani kuitenkin lähinnä satunnaiselta tai sitä esiintyi kohdissa, joissa aikaa oli ollut enemmän.

Egypt: Curse of Tutankhamun:

Lady Carnarvon osoittaa pientä sinistä kuppia.

Winter Palace hotellissa lordi Carnarvon valmistaa maidonvärisen lääkkeen samalla kun hänen vaimonsa lukee sanomalehteä.

Esineiden värien kuvailua esiintyi aineistoni kuvailutulkkauksessa hyvin vähän, koko aineistossa esineen väri mainittiin yhteensä vain 14 kertaa.

Esineiden sijainnin kuvailulla oli hieman suurempi osuus ympäristön esineissä kuin kädessä olevissa esineissä. Usein esineistä siis mainittiin, että ne ovat henkilöiden kädessä, vaikka esimerkiksi toiminnasta olisi näin joka tapauksessa voinut päätellä. Jos henkilö esimerkiksi ampuu aseella, voidaan pitää itsestään selvänä, että ase on henkilön kädessä. Esineiden liikkeen kuvailun osuus oli hyvin pientä kädessä olevien esineiden kohdalla (kuva 4), mutta ympäristön esineiden osalta se on jopa 11 %. Esineiden liikkumisen kuvailulla oli hyvin erilaisia tehtäviä aineistossa. Mielenkiintoisena yksityiskohtana voidaan kuitenkin pitää kauhutunnelman nostattamista esineiden itsenäisellä liikkumisella. Tätä käytettiin paljon visuaalisena tehokeinona Doctor Whon Listen-jaksossa, mikä huomioitiin myös kuvailutulkkauksessa.

Doctor Who, Listen:

Hän kääntyy takaisin avoimen kirjan puoleen ja juokсутtaa sormeaan kirjan keskellä huomaten hetki sitten siihen jättämänsä liidunpalan kadonneen. Se kierii hänen jalkoihinsa.

Peitto nousee ylöspäin kuin joku sen alla nousisi hitaasti seisomaan.

Ovi sulkeutuu välähtäen.

Muu ulkonäkö -alaluokkaan jäi mainintoja esimerkiksi esineiden toimintaan tai muuhun fyysiseen olemukseen liittyvistä asioista.

Doctor Who, Listen:

Tardis syöksähtää ulos spiraalista ja syöksyy sitten toiseen kadoten ja jättäen jälkeensä vain valon välähdyksen.

Carry on Up the Jungle:

Pitäen kädessään terävää keihästä heimon jäsen huomaa illallisseurueen ja viittoilee toiselle heimon jäsenelle.

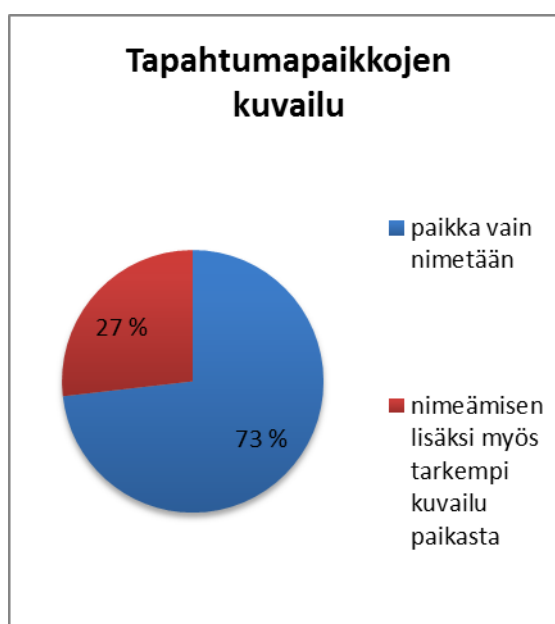
Esineiden nimeämisen ja tarkemman kuvailun välinen suhde on mielenkiintoinen poikkeama henkilöiden ja hahmojen sekä ympäristön vastaavasta (kuva 3, s. 44; kuva 5 ja kuva 6, s. 51). Siinä, missä sekä henkilöiden ja hahmojen että ympäristön kuvailusta vain noin yksi neljäsosa keskittyy tarkempaan ulkonäön kuvailuun, ovat suhteet päinvastoin esineiden kuvailua tarkasteltaessa: noin yksi viidesosa on vain esineen nimeämistä ja neljässä viidesosassa tapauksista esineistä annetaan nimeämisen lisäksi jonkinlainen tarkempi kuvaus. Toisin kuin tapahtumapaikat ja päähenkilöt, jotka usein saattavat esiintyä samassa ohjelmassa useasti, esiintyy moni esine vain kerran. Tämä voi olla yksi tekijä, joka selittää tarkemman kuvailun määrää esineiden kohdalla.

Kuva 5. Esineisiin liittyvän kuvailun jakautuminen pelkän nimeämisen ja tarkemman kuvailun välillä.

6.4 Muuhun ympäristöön liittyvän kuvailun osa-alueet

Televisio-ohjelmia ja elokuvia kuvailutulkatessa aika on usein suurin rajoittava tekijä, sillä kuvailun on mahdollista vuorosanojen välisiin tyhjiin kohtiin (Lahtinen, Palmer & Lahtinen 2009, 24 ja Hirvonen 2009, 4–5). Tämä näkyy myös tarkasteltaessa henkilöiden ja paikkojen kuvailun jakautumista pelkän nimeämisen ja kuvailun välillä, eli mainitaanko kuvailutulkauksessa vain mistä tapahtumapaikasta tai henkilöstä on kyse: ”ravintolassa” tai ”Danny heiluttaa” (Doctor Who, Listen) vai annetaanko paikasta tai henkilöstä samalla tarkempi kuvaus: ”Kivinen autio planeetta, joka kylpee vaaleanpunaisessa valossa” (Doctor Who, Listen) tai ”Hänellä on sirot kasvonpiirteet, ohuet viikset ja pukinparta” (Battlefield Britain: The Battle of Naseby). Vain noin yksi neljäsosa henkilöiden ja paikkojen kuvailusta aineistossani sisälsi tarkempaa kuvailua. (Kuva 3, s. 44 ja kuva 6.)

Kuva 6. Tapahtumapaikkoihin liittyvän kuvailun jakautuminen pelkän nimeämisen ja tarkemman kuvailun välillä.

Muuhun ympäristöön liittyvän kuvailun jakautuminen oli hyvin hajanaista ohjelmien välillä. Pääasiassa pelkkä tapahtumapaikan nimeäminen sekä sen nimeäminen yhdistettynä tarkempaan kuvailuun muodostivat yli puolet muuhun ympäristöön liittyvästä kuvailusta (kuva 7). Tapahtumapaikka ja sen vaihtuminen on helppo huomata vi-

suaalisesta informaatiosta ja muutos on tärkeä välittää myös kuvailutulkkauksen kautta (Hirvonen & Tiittula 2010, 8).

Doctor Who, Into the Dalek:

Aristotle on sijoittunut asteroidivyöhykkeelle.

Tohtorin ruuvimeisseli vie heidät kuilun reunalle.

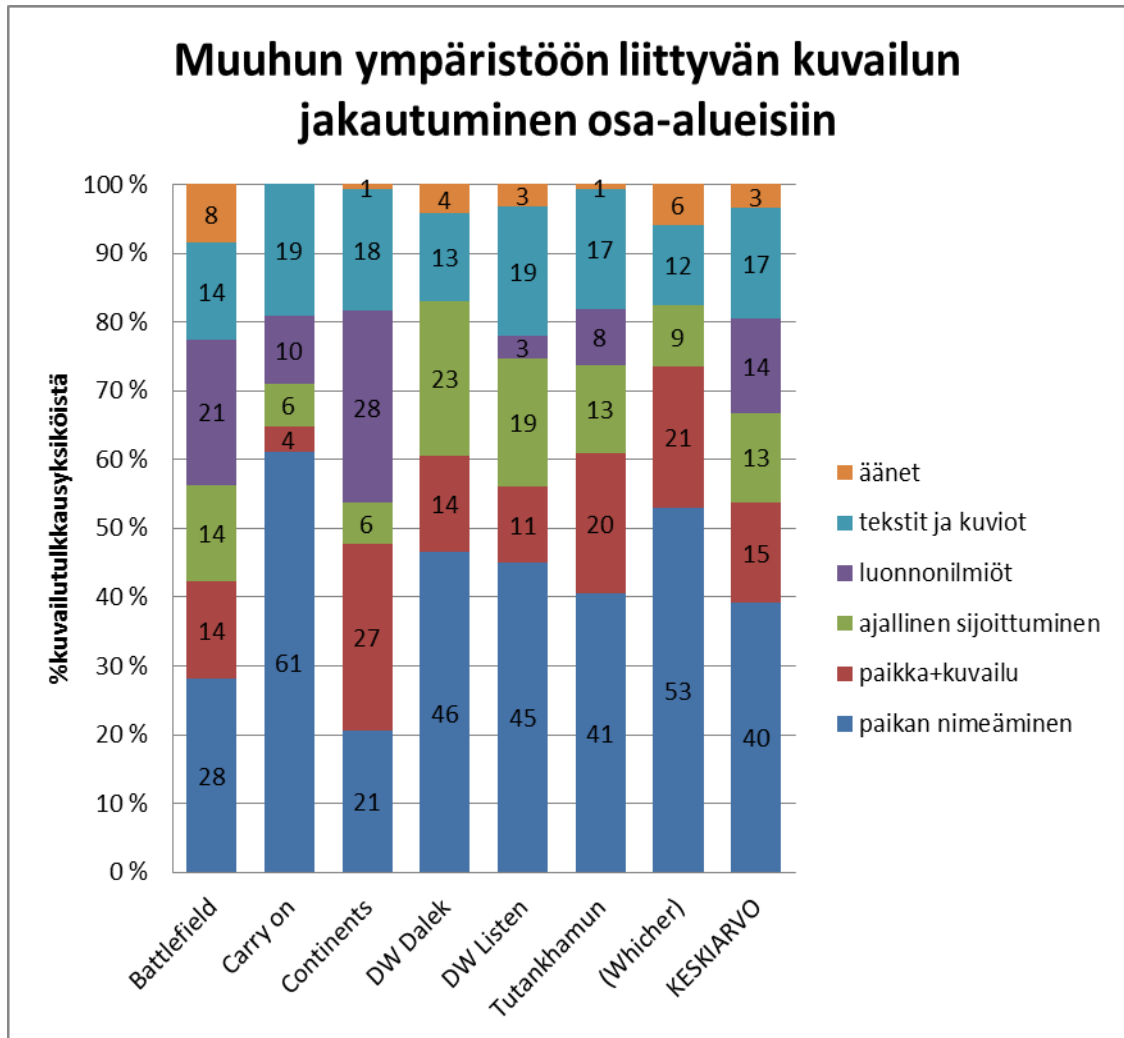
Egypt: Curse of Tutankhamun

Tempppelin ulkopuolella keski-ikäinen pariskunta tarkastelee yhtä hänen maalauksistaan.

Lordi ja Lady Carnarvon laskeutuvat portaita aulaan, joka on koristeltu lipuilla ja ilmapalloilla.

Kahden hevosen vetämät kärryt saapuvat Winter Palace -hotellin eteen, joka on koristeellinen kolmikerroksinen hunajanvärinen rakennus, jossa on ensimmäisestä kerroksesta laskeutuva matolla päällystetty portaikko.

Suurimmat poikkeukset ympäristön osa-alueiden kuvailussa olivat Battlefield Britain: The Battle of Naseby sekä Rise of the Continents: Americas -ohjelmat, joissa luonnonilmiöihin liittyvän kuvailun suuri osuus laski tapahtumapaikan kuvailun osuuden alle puoleen. Rise of the Continents: Americas -ohjelmassa oli myös poikkeuksellisen paljon tapahtumapaikan nimeämisen ja kuvailun yhdistämistä pelkän tapahtumapaikan nimeämisen sijaan. (Kuva 7.)

Kuva 7. Muuhun ympäristöön liittyvän kuvailun jakautuminen osa-alueisiin. Lyhenteet kts. Taulukko 2.

Muun ympäristön alaluokan tekstit ja kuviot olin alun perin luokitellut omaksi pääluokakseen, mutta analysointivaiheessa päädyin siirtämään ne osaksi muuta ympäristöä (kts. luku 5.2 Luokittelu). Tekstien ja kuvioiden osuus muun ympäristön kuvailusta vaihteli 12 – 19 % välillä (kuva 7), eli niillä oli kohtalaisen samanlainen osuus eri ohjelmissa. Lisäksi säännönmukaisesti kaikki ympäristössä esiintyvä teksti huomioitiin kuvailutulkkauksessa, kuten myös juonen kannalta merkittävät kuviot ja kuvat. Kaikki tämä tukee päätöstäni siitä, että tekstien ja kuvioiden tarkastelu omana pääluokkana ei olisi ollut perusteltua.

Tekstien kuvailu sisälsi kaikki tapahtumaympäristön tekstit.

Doctor Who, Listen:

Avaruusaluksen oveen on kirjoitettu "Älä avaa ovea."

Rise of the Continents: Americas:

Kaksikymmentäkuusi miljoonaa vuotta sitten.

Lisäksi kuvailutulkauksessa huomioitiin etenkin juonen ja ympäristön hahmottamisen kannalta tärkeitä kuvioita ja kuvia.

Rise of the Continents: Americas:

Kemiallisia symboleita ilmestyy kiveen.

Egypt: Curse of Tutankhamun:

Lampun valo valaisee pimeään temppelin seinälle kaiverrettuja ihmishahmoja esittäviä hieroglyfejä.

Kuvat saattoivat olla myös ratkaisevassa merkityksessä juonen kannalta, kuten The Suspicions of Mister Whicher: The Murder in Angel Lane -elokuvassa, jossa Mister Whicher tunnistaa kuvan perusteella ruumiin henkilöllisyyden.

Lääkäri johdattaa Whicherin ruumiin luo ja laskee lamppunsa alas. Hän vetää lakanaa pois tieltä paljastaen Machenin kasvot. Tällä on rumannäköinen viilto kaulassaan. Whicher ottaa esiin pienen kehystetyn valokuvan, jonka Robert antoi hänelle Hopewoodissa. Whicher avaa kehyksen pienet ovet tutkiakseen kuvaa. Se on Machen. Whicher vilkaisee kuvaa vielä viimeisen kerran ja katsoo sitten lääkäriä.

Tapahtumaympäristön tekstien lisäksi kuvailutulkauksessa oli huomioitu myös ohjelmien alkutekstit, mikä on luonnollista niiden sisältämän informaation vuoksi. Lopputekstejä ei yhdessäkään aineistoni kuvailutulkauksessa luettu. Tämä saattoi johtua ainakin osittain siitä, että lopputekstien aikana kanavan juontaja usein mainosti puheella kanavan muita ohjelmia tai tulevaa ohjelmistoa, jolloin kuvailutulkausta ei ollut mahdollista sijoittaa lopputekstien kohdalle.

Doctor Who, Listen:

Peter Capaldi. Jenna Coleman. BBC. Doctor Who.

Listen, tekijänä Steven Moffat.

Battlefield Britain: The Battle of Naseby:

BBC. Battlefield Britain. Tämän ohjelman näyttelijät improvisoivat oikeiden tapahtumien pohjalta.

Huomattavin panostus alkutekstien visuaaliseen kuvailuun oli sekä Egypt: Curse of Tutankhamun -ohjelman alussa että Carry on Up the Jungle -elokuvassa, joissa molemmissa pelkän tekstin ääneen lukemisen lisäksi kuvailtiin tekstin tai tekstikehysten väriä ja muotoa.

Egypt: Curse of Tutankhamun:

Valo siivilöityy näkyviin mustasta taustasta muodostaen sanan Egypti.

Carry on Up the Jungle:

The Rank Organisation esittää. ... Punaisia, keltaisia ja vihreitä suorakulmioita, joiden sisällä valkoista tekstiä. Peter Rogersin tuottama. Carry on Up the Jungle tai the African Queens tai Stop beating about the bush tai Show me your waterhole and I'll show you mine. Rooleissa Frankie Howard, Sidney James, Charles Hawtrey, Joan Sims, Terry Scott, Kenneth Connor, Bernard Bresslaw. Käsikirjoitus: Talbot Rothwell. Musiikin säveltänyt ja sovittanut Eric Rogers. ... Teksti

”tuottanut Peter Rogers” sinisen suorakulmion sisällä. Punaisen suorakulmion sisällä ”ohjannut Gerald Thomas”.

Jo alkutekstit saattavat luoda mielikuvan tulevasta ohjelmasta ja ehkä juuri siksi ne on valittu näin tarkan kuvailun kohteeksi. Myös Doctor Who -sarjan tunnusomainen alkuanimaatio on kuvailtu tarkasti molemmissa jaksoissa.

Liikutaan läpi sumuisen, pyörivien hammasrattaiden muodostaman tunnelin läpi kohti spiraalimaista kellotaulua, jossa on roomalaiset numerot. Tardis syöksyy esiin spiraalista, suistuu sitten toiseen ja katoaa valon välähdyksessä.

Battlefield Britain: The Battle of Naseby ja Rise of the Continents: Americas -ohjelmissa erityisesti painottunut luonnonilmiöiden kuvailun osuus oli hyvin erilaisissa tehtävissä eri ohjelmissa, mikä heijastui myös kuvailutulkkaukseen. Luonnonilmiöiden näyttämällä haettiin usein tunnelmaa, kuten esimerkiksi Battlefield Britain: The Battle of Naseby -ohjelmassa. Luonnonilmiöiden visuaalisen käyttämisen kautta pyrittiin luomaan tunnelma alkavasta taistelusta, mikä välittyi mielestäni hyvin myös kuvailutulkkaukseen.

Sotilaat marssivat halki maiseman, joka kylpee laskevan auringon valossa.

Auringon laskiessa he jatkavat eteenpäin.

Nyt kuu on kalpea oranssi kiekko.

Paksut pilvet kulkevat auringon ohi.

Rise of the Continents: Americas -ohjelmassa luonnonilmiöiden näyttämällä havainnollistettiin maantieteellisiä prosesseja ja luotiin arvokasta tunnelmaa, mikä heijastui myös kuvailutulkkaukseen.

Jäiset vuoret nousevat hitaasti liikkuvan jään kaivertamasta kanjonista.

Aikainen aamu ja nouseva aurinko alkaa näyttäytyä pilvenrakojen välistä. Valo pyyhkii halki Crand Canyonin korostaen sen loputtomia jyrkäniteitä ja huippuja. Valo ja varjo tanssivat upeassa maisemassa ajan pyyhältäessä ohitse.

ITC:n (2000) suositus kuvailutulkkauksen toteuttamisesta pitää tärkeänä sitä, että kuvailutulkkajaan äänensävyt ja sanavalinnat sopivat ohjelman muuhun tunnelmaan. Pyrkimys tähän näkyy mielestäni hienosti edellä mainituissa esimerkeissä, jossa jylhää maisemaa tai tunnelmaa on hyvillä sanavalinnoilla onnistuttu välittämään kuvailutulkkaukseen sanalliseen muotoon.

Lähes kaikki aineistossani esille tullut kuvailu on ollut tehtävältään korvaavaa tai täydentävää kuvailua, eli visuaalisen tiedon muuttamista sanalliseksi. Ajallisen sijoittumisen kuvailussa kuvailutulkkauksen tehtävä muuttuu eksplikoinniksi, eli erillisiä kohtauksia pyritään järjestämään aikajärjestykseen tulkitsemalla niiden välisiä suhteita. Doctor Who -sarja, jossa päähenkilö pystyy liikkumaan sekä ajassa että paikassa, tarjoaa erityistä haastetta tähän. Jaksossa Into the Dalek ei esiinny aikamatkustusta, mutta kaksi eri paikoissa samanaikaisesti tapahtuvaa juonenkuljetusta lisäävät ajalliseen sijoittumiseen liittyvän kuvailun osuutta. Listen -jaksossa liikutaan jakson sisällä useassa eri aikalinjassa eri tapahtumapaikkojen lisäksi. Katsojan on itse tulkittava mihin aikalinjaan tapahtumat sijoittuvat esimerkiksi kohtauksen jatkumisesta samoista asetelmista tai tapahtumaympäristöstä. (Hirvonen 2009, 7–8.) Kuvailutulkkauksessa tapahtumien sijoittuminen aikalinjaan pyritään kertomaan suoraan todennäköisesti ajan säästämiseksi.

Doctor Who, Listen:

Hän kääntyy takaisin avonaisen kirjan puoleen ja juokсутtaa someaan sen keskellä huomatakseen vain muutama hetki sitten siihen jättämänsä liidunpalan hävinneen.

Nykyhetkessä hän sulkee silmänsä kauhistuneena.

Clara ryntäämässä ravintolan ovesta ja Danny hakkaamassa päätänsä pöytään. Tohtori ja Clara saapuvat Tardiksella juuri tähän samaan hetkeen.

Ajallisen sijoittumisen kuvailua oli havaittavissa kaikissa ohjelmissa, vaikka aikamatkustusta ei olisikaan esiintynyt. Osa kuvailusta järjesti ohjelman sisäisiä tapahtumia aikajärjestykseen, osa kertoi esimerkiksi vuorokaudenajasta:

Battlefield Britain: The Battle of Naseby:

Nyt Dan on varastorakennuksessa.

Hän marssii yöhön.

New Model Armyn sotilaat tähtäävät muskettinsa ja ampuvat samaan aikaan kuin muut hyökkäävät eteenpäin laukkaavilla hevosilla.

Doctor Who, Into the Dalek:

Sitten hän saapuu koulun toimistoon.

Itselleni yllättävin ympäristön kuvailutulkauksessa tehty valinta oli äänilähteiden kuvailu, sillä en ollut osannut odottaa sen esiintymistä aineistossa. Vaikka ääni on jo audiitiivisessa muodossa, sen lähde on yhä visuaalisessa muodossa, joten visuaalinen tieto on tässäkin korvattava audiitiiviseksi. Äänilähteiden huomioiminen kuvailutulkauksessa on erityisen tärkeää, jos äänilähdettä on vaikea tunnistaa ilman siihen liittyvää visuaalista informaatiota. (Braun 2007, 2–3.)

The Suspicions of Mister Whicher: The Murder in Angel Lane:

Whicher pyörähtää äkillisesti ympäri kuullessaan portaita ylöspäin nousevat askeleet.

Whicher irvistää kun lauta hänen jalkojensa alla narahtaa.

Battlefield Britain: The Battle of Naseby

Heidän keihäänsä kohtaavat ja kalisevat toisiaan vasten.

6.5 Muita aineistosta nousseita huomioita

Kuten elokuvan, myös kuvailutulkkauksen kohtausten ymmärtäminen vaatii vastaanottajalta ennakkotietoja. Ennakkotietojen perusteella jokainen vastaanottaja muotoilee näkemästään tai kuulemastaan erilaisen mielikuvan samasta kohtauksesta. (mt., 4–5.) Havaitsin itse litterointia tehdessäni, että visuaalisen informaation ja ennakkotietojeni kautta muodostunut mielikuvani saattoi olla ristiriidassa kuvailutulkkauksessa annettua kuvausta vastaan.

Doctor Whon Listen -jaksossa, jossa liikutaan sekä ajassa että paikassa, on tärkeää pystyä poimimaan kohtauksista tieto, joka kertoo missä paikassa ollaan sekä minkä aikalinjan tapahtumia kuvataan. Havaitsin eron minulle ja kuvailutulkkajaalle muodostuneessa mielikuvassa esimerkiksi seuraavassa esimerkkilauseessa.

*Clara katsoo ylös ja näkee lapsen vilkuttamassa hänelle yläkerran ikkunasta.
Lapsen vilkutus on samanlainen kuin Dannylla.*

Olin nähnyt jakson aikaisemmin ennen opinnäytetyöni aloittamista, enkä silloin ollut huomannut tässä annettua vihjettä siitä, missä aikalinjassa kyseinen kohtaus tapahtuu. Jakson ”nykyajassa” Danny on aikuinen mies, jonka kanssa Clara on mennyt treffeille ravintolaan. Esimerkkilauseen kohtauksessa katsoja voisi jo vilkuttamista vasta ja siitä, että kyseessä on pieni lapsi, päätellä kohtauksen siis sijoittuvan menneisyyteen. Itse en tätä vihjettä huomannut, joten päätin kohtauksen sijoittumisen aikalinjalla vasta paljon myöhemmin muista vihjeistä ja olin hämmentynyt kuullessani minulta huomaamatta jääneen vihjeen kuvailutulkkauksen kautta. Aikuisen Dannyn vilkutustapa olisi pitänyt huomata aikaisemmasta ”nykyaikaan” sijoittuvasta kohtauksesta, jossa kuvailutulkkaus ei vielä paljasta, että Dannyn vilkutukseen pitäisi kiinnittää erityistä huomiota.

Ravintolassa Danny vilkuttaa, hymyilee ja nousee ylös tervehtimään häntä.

Toinen ristiriita kuvailutulkkauksen antaman mielikuvan ja oman mielikuvani välillä liittyi kulttuurisiin ennakkotietoihin.

Battlefield Britain: The Battle of Naseby:

Satelliittikuva Lontoosta ja Parlamenttitalosta. Nyt lennetään Thames-joen yläpuolella kohti Westminsteriä.

Ennen kuin kuvailutulkkauksessa mainittiin, että kamera liikkuu kohti Westminsteriä, olin tulkinut kaupungin ennakkotietojeni perusteella Lontooksi. En kuitenkaan hahmota Thames-joen kulkua Lontoossa, enkä tiedä missä osassa Lontoota Westminster on. Siksi kuvailutulkkauksessa annettu tieto herätti voimakkaasti huomioni, sillä sen antama mielikuva oli tarkempi kuin minkä olin itse ennakkotietojeni pohjalta osannut muodostaa. Pelkän kuvailutulkkauksen kautta en taas olisi osannut itse muodostaa visuaalista näkymää kyseessä olevasta Lontoon alueesta. Kuvailutulkkaus oli tehty Englannissa ja siinä oli tehty oletus vastaanottajan ennakkotiedoista. Vastaavanlaisen ennako-oletuksen voisi Suomessa tehdä kuvailemalla, että ”kameran kuva liikkuu Helsingissä, Aleksanterinkadun yllä Tuomiokirkon suuntaan”. Ainakin moni helsinkiläinen tietäisi mistä ollaan menossa ja minne, mutta Helsinkiä tuntemattomille kuvailutulkkaus saattaisi olla yhtä epäinformatiivinen kuin Lontoosta tehty vastaava. (mt., 3–4.)

Rise of the Continents: Americas:

Mies ja nainen kulkevat tiellä yllään perinteiset bolivialaiset vaatteet.

Yllä oleva lause on toinen hyvä esimerkki kuvailutulkkauksesta, joka vaatii vastaanottajalta ennakkotietoja. Itse en esimerkiksi tiedä miltä näyttävät perinteiset bolivialaiset vaatteet. Pelkästään näkemäni perusteella en myöskään olisi osannut sijoittaa miestä ja naista juuri Boliviaan, mutta olisin ennakkotietojeni perusteella osannut sijoittaa heidät laajemmin jonnekin päin Etelä-Amerikkaa. Tässä kohdassa kuvailutulkkaus teki mielestäni lisäyksen, joka ei monelle ole tulkittavissa visuaalisesta informaatiosta (Braun 2007 3–4; Hirvonen 2009, 7–8). Visuaalista informaatiota seuraava näkee, minkälaisista vaatteista on kyse, mutta ei ehkä osaa yhdistää niitä perinteisiksi bolivialaisiksi vaatteiksi. Kuvailutulkausta seuraava taas saa tietää kyseessä olevan perinteiset bolivialaiset vaatteet, mutta hän ei ehkä tiedä, miltä sellaiset näyttävät, sillä siihen kuvailutulkkaus ei ota kantaa. Kokonaiskuvan hahmottaminen vaatii selvitystyötä molemmilta vastaanottajilta. (Braun 2007 3–4.)

Samankaltaista selvitystyötä vaatii myös esimerkiksi Doctor Who -sarjaan kuuluvan erikoissanaston ymmärtäminen. Sarjaa seuranneille on selvää mitä ovat ja miltä näyttävät esimerkiksi Tardis, yläääniruuvimeisseli (sonic screwdriver), psyykkinen paperi (psychic paper) ja Dalek. Olisi ollut mielenkiintoista saada aineistoon mukaan ensimmäinen kuvailutulkattu esiintymiskerta kustakin esineestä tai rodusta, jolloin olisi saanut tietää onko niitä koskaan kuvailtu, vai onko selvittämistyö alusta alkaen jätetty kuvailutulkauksen seuraajan vastuulle. Todennäköisimpänä syynä tarkemman kuvailun puutteelle on jälleen kuvailutulkaukseen käytettävissä olevan ajan rajallisuus. Selvitystyö voi koskea myös muita ensimmäistä kertaa Doctor Who -sarjaa katsovaa, ei pelkästään kuvailutulkauksen vastaanottajia. Doctor Who -sarjaa seuraava R. Palmer (2016) kertoi usein pyytävänsä tarkempaa kuvailua esineistä ja roduista joko ohjelman aikana tai ohjelman jälkeen.

Yllä olevat esimerkit ovat esimerkkejä siitä, kuinka kuvailutulkki ei varsinaisesti kuvaille elokuvaa tai televisio-ohjelmaa sellaisenaan, vaan omaa mielikuvaansa, joka on muodostunut elokuvan tai televisio-ohjelman pohjalta. (mt., 2–4.)

7 ELOKUVAN TAI TELEVISIO-OHJELMAN KUVAILUTULKKAUKSEEN VALMISTAUTUMINEN - TIIVISTELMÄ

Tämä lyhyt tiivistelmä on tarkoitettu itsenäiseksi osaksi erilleen muusta opinnäytetyöstä avuksi elokuvan tai televisio-ohjelman puhuttuun kuvailutulkaukseen valmistautumiseen. Olen kerännyt tähän tiivistelmään useammassa lähteessä tärkeäksi mainittuja asioita sekä opinnäytetyöni tuloksissa esiin tulleita painotuksia. Lähteet (eniten käytetty ensin): ITC 2000, Braun 2007, Aaltonen 2007, Lahtinen, Palmer & Lahtinen 2009 sekä tämän opinnäytetyön aineisto ja tulokset.

Opinnäytetyöni aineiston pohjalta ei pysty vastaamaan kysymyksiin kuvailutulkauksen laadusta tai vastaanottajien kokemuksista kuvailutulkauksen laatuun liittyen. Mielenpitoet laadusta ovat myös hyvin subjektiivisia. Aineistoni kautta voi kuitenkin ottaa mallia englantilaisissa ohjelmissa tehdyistä kuvailutulkkausratkaisuksista ja painotuksista. Englannissa televisiolähetysten mukana vastaanotettava kuvailutulkkaus on

paljon yleisempää ja sillä on pidempi historia kuin Suomessa, jossa televisio-ohjelmien ja elokuvien televisiovastaanottimen kautta lähetetyt kuvailutulkkaukset ovat olleet yksittäisiä kokeiluja (Aaltonen 2007, 8 ja BBC 2014a). Englannissa kuvailutulkkauksen toteuttamiseen on myös tehty suositus käyttäjähaastattelujen perusteella (ITC 2000).

Kuvailutulkausta valmistellessa on hyvä muistaa, että kuvailutulkin omat tulkinnat elokuvasta tai ohjelmasta ja niistä muodostuneet mielikuvat vaikuttavat kuvailutulkkaukseen ja siinä tehtyihin valintoihin. Vaikka kuvailussa on pyrittävä objektiivisyyteen, on mielikuvien, joiden pohjalta kuvailutulkaus tehdään, muodostuminen on yksilöllistä. Se, millainen mielikuva elokuvan tai televisio-ohjelman kohtauksesta audiovisuaalisena kokonaisuutena muodostuu, riippuu vastaanottajan ennakkotiedoista, esimerkiksi taidosta lukea elokuvallista kerrontaa tai tunnistaa tapahtumien merkityksiä. (Braun 2007, 2–4.) Kuvailutulkkauksen vastaanottajien ennakkotiedot ja taustat vaikuttavat puolestaan tapaan, jolla kukin yksilöllisesti yhdistää kuvailutulkkauksen elokuvan tai televisio-ohjelman omaan äänimaailmaan (ITC 2000, 6).

Hyvälaatuisen kuvailutulkkauksen tekeminen näkemättä elokuvaa tai televisio-ohjelmaa etukäteen on mahdotonta. Elokuviin tai televisio-ohjelmiin tehdyn kuvailutulkkauksen suurin rajoittava tekijä on aika, johon tulkkauksen on mahduttava. Karotoittamalla kuvailutulkkaukseen sopivat kohdat etukäteen tietää kuinka paljon aikaa kuvailuun on ja mitä kuvailussa on mahdollista ottaa huomioon missäkin kohtaa.

Elokuvan tai televisio-ohjelman omaa äänimaailmaa tulee kunnioittaa ja kuvailutulkaus sijoittaa vuorosanojen ulkopuolelle. Kuvailutulkkauksen on tarkoitus sanallistaa elokuvien ja ohjelmien visuaalista informaatiota tukemaan elokuvien ja ohjelmien tapahtumien hahmottamista yhdessä alkuperäisen äänimaailman kanssa. Erityistapauksissa, esimerkiksi musiikkidokumenteissa, taide-elokuvissa tai tietyissä kohtauksissa myös ohjelmaan valittu musiikki voi olla tärkeässä roolissa. Tämä kannattaa huomioida kuvailutulkausta sijoitettaessa.

Rajallisen ajan vuoksi kuvailutulkaus elokuvan tai ohjelman aikana kannattaa keskittää juonen ja kohtausten ymmärtämisen kannalta olennaiseen tietoon. Elokuvissa ja televisio-ohjelmissa, joissa pääosissa ovat henkilöt ja heidän tekemi-

sensä, voi myös kuvailun kohdistaa pääasiassa heihin. Jos kyseessä taas on esimerkiksi luontopainotteinen dokumentti, voi kuvailun painopistettä siirtää ohjelman painopisteitä vastaavaksi. Katsomalla elokuvan tai ohjelman etukäteen erottaa juonen kannalta tärkeät henkilöt, tapahtumat ja esineet, jotka ainakin tulee huomioida kuvailutulkauksessa. Seuraamalla kohtauksia silmät kiinni, vain äänimaailmaa kuunnellen, saa käsitystä siitä, miten kohtaukset toimivat ilman visuaalista informaatiota. Jos mahdollista, kannattaa henkilöiden ja tärkeimpien tapahtumapaikkojen kuvailu tehdä ennen elokuvan tai ohjelman alkua. Kannattaa myös varautua epäselväksi jääneiden kohtien tarkempaan kuvailuun elokuvan tai ohjelman jälkeen.

Hyvä kuvailutulkkaus sulautuu osaksi ohjelmaa. On hyvä huomioida ohjelman tunnelma ja valita siihen sopiva äänensävy, kuvailutulkauksen ei ole tarkoitus olla monotonista ja tylsää. Äänensävyjen kautta voi myös ilmaista visuaalista informaatiota. Olipa kyseessä komedia, rauhallinen dokumentti tai kauhuelokuva, voi oikeilla äänensävyillä, painotuksilla ja sanavalinnoilla luoda kohtaukseen sopivan tunnelman. Liioitella ei tarvitse.

Rajatusta ajasta huolimatta kuvailutulkauksen tulee olla selkeä. Kuvailutulkauksen äänenlaatu tulee olla riittävän voimakas ja erottua elokuvan tai ohjelman äänimaailmasta. Puheenvuorojen tai selostuksen alkamisen ja loppumisen ja kuvailutulkatun kohdan välillä tulee olla riittävästi tilaa. Taukokohtiin sijoitetun kuvailutulkauksen määrää ei tule nostaa puhenopeutta lisäämällä. Myös kaikki sanat on tärkeä artikuloida huolellisesti. Kuvailutulkauksen hyvän äänenlaadun merkitys korostuu etenkin kuurosokeiden vastaanottajien kohdalla.

Kuvailutulkauksen tulee pyrkiä olemaan objektiivista antaen siten vastaanottajalle mahdollisuuden muodostaa itse oman mielikuvansa tapahtumista. Kuvailutulkauksen pohjana on kuvailutulkille muodostunut mielikuva elokuvan tai ohjelman tapahtumista. Muodostuneet mielikuvat ovat yksilöllisiä. Objektiivisuuteen on hyvä pyrkiä aikarajoitteen ja yksilöllisten mielikuvien antamisessa rajoissa. On eri asia esittää suoraan oma tulkintansa asioista kuin esittää asia vihjeiden kautta. Esimerkiksi henkilön ulkonäköä kuvaillessa voi pohtia onko juonen kannalta tai ylipäänsä tarpeen mainita henkilö hyvännäköiseksi tai rumaksi, sillä mielipide ulkonäöstä on henkilökohtainen. Samoin sen sijaan, että esimerkiksi kuvailisi henkilön pukeutuneen

siististi työhaastatteluun, voi kertoa henkilöllä olevan päällään siisti tumma jakkupuku ja hyvin laitettut hiukset ja antaa vastaanottajan muodostaa päätelmä itse.

Liian vähäisen ja liiallisen informaation antamisen välillä on hiuksenhieno raja.

Elokuvia ja televisio-ohjelmia ilman kuvailutulkkauksia seuraavat eivät todennäköisesti pysty havainnoimaan kohtausten jokaista yksityiskohtaa, mikä on hyvä huomioida myös kuvailutulkauksessa. Jatkuva yksityiskohtainen kuvailutulkkaus voi olla raskasta vastaanottaa. Tärkeää on tietää mitä tapahtuu, kuka puhuu ja toimii sekä mitä muutoksia tilanteessa tapahtuu. Näiden lisäksi voi ajan sallimissa rajoissa kuvailla tapahtumia, henkilöitä ja tapahtumaympäristöjä tarkemmin. Ympäristöstä ei tarvitse nimetä jokaista esinettä, laskea ihmismääriä tai antaa tarkkaa kuvausta jokaisesta henkilöahmosta, vaan tuottaa tapahtumien ja juonen kannalta riittävä kuvaus annettuun aikaan suhteutettuna. Liian selvien juonivihjeiden antamista tulee mahdollisuuksien mukaan välttää. Esimerkiksi salapoliisisarjassa murhaepäiltyä etsiessä kuvaus ”yöpöydällä on lamppu, avonainen kirja ja tyhjä lääkepullo” on pehmeämpi ilmaisu kuin pelkän tyhjän lääkepullan mainitseminen.

Valmiiksi tehtyä puhuttua kuvailutulkkauksia voi käyttää apuna myös viittoma-

kielisessä kuvailussa. Tulkki voi kuunnella itse puhuttua kuvailutulkkauksia ja siirtää sen eteenpäin viitottuun muotoon, joko vapaaseen tilaan tai taktiilisti, jos asiakkaan näkö ei riitä riittävän visuaalisen informaation saamiseksi suoraan elokuvasta tai televisio-ohjelmasta. Viittomisen lisäksi apuna voi samanaikaisesti käyttää kuvailua keholle.

Radion kuunnelmien ja urheilulähetysten kautta saa hyviä vinkkejä visuaalisen

informaation sanallistamiseen. Esimerkkejä henkilöihin, esineisiin ja ympäristöön liittyvistä kuvailutulkauksista löytyy myös tämän opinnäytetyön tekstistä.

Esimerkit erottaa muuta tekstiä pienemmästä fonttikoosta ja kursivoinnista sekä muusta tekstistä poikkeavasta sisennyksestä.

8 POHDINTA

Dalekien alus saa suoran osuman.

(Doctor Who, Into the Dalek)

Opinnäytetyössäni käytössä ollut materiaali oli opinnäytetyön vaatimuksiin nähden sopiva, mutta yleistämisen kannalta riittämätön. Analyysin tulokset heijastelevat useampaa eri asiaa: kuvailutulkkauksessa tehtyjä valintoja, kuvailutulkkajaan mielikuvia sekä ohjelman sisäistä painotusta. Näiden tuloksiin vaikuttavien eri tekijöiden eliminoimiseen en tässä työssä pystynyt. Aineistosta tehdyn analyysin ja tulosten pohjalta saa kuitenkin vastauksen tutkimuskysymyksiini.

8.1 Mitä televisio-ohjelmista ja elokuvista on valittu kuvailutulkattavaksi?

Kuvailutulkattavaksi on valittu usein henkilöt ja hahmot sekä heidän toimintansa, joiden osuus kuvailusta oli yli puolet. Mielenkiintoisena poikkeuksena tästä maantiededokumentti, jossa pääosaan nousi ympäristön kuvailu. Muun ympäristön kuvailun osuus nousi keskiarvossa esineiden kuvailun ohi maantiededokumentin johdosta. Todellisuudessa ohjelmissa esineisiin liittyvän kuvailun osuus oli pääosin muuta ympäristöä hieman suurempi. Huomasin jälkikäteen, että olisin voinut vielä tarkemmin tutkia henkilöihin ja hahmoihin kuuluvan toiminta-alaluokan sisältöä. Alaluokka saattaa sisältää mielenkiintoista lisäinformaatiota esimerkiksi eleiden ja osoitusten hyödyntämisessä tunteiden ja ihmissuhteiden ilmaisijoina (Braun 2007, 10) omaan alaluokkaansa keräämiäni suorien tunneilmaisujen lisäksi.

Aineistoa laajentamalla saisi entistä paremman ja luotettavamman vastauksen kysymykseen: Mitä elokuvista ja ohjelmista yleensä on valittu kuvailutulkattavaksi? Samalla voisi keskittyä tarkemmin myös kysymykseen: Miksi juuri nämä osa-alueet on valittu kuvailtaviksi? Elokuvien ja televisio-ohjelmien kuvailutulkkauksen tutkimus voi keskittyä myös kuvailutulkkauksen ja visuaalisen informaation väliseen suhteeseen: Miten kuvailutulkkauksessa on huomioitu elokuvalliset keinot? Millaisia sanavalintoja kuvailutulkkauksessa on tehty ja miten ne vastaavat ruudun tapahtumia? Osa vastaanottajista, joille elokuvalliset keinot ovat tuttuja, saattaa arvostaa esimerkiksi ka-

merakulmien tai lähiotosten kuvailua. Elokuvalliset keinot kertovat ohjaajan tekemistä valinnoista ja voivat vaikuttaa tapaan tulkita ja lukea elokuvaa. (ITC 2000, 5–6.) Näihin näkökulmiin en opinnäytetyössäni ottanut kantaa sillä koen, että niiden tutkiminen vaatisi syvempää tietämystä ja paneutumista elokuvakerronnan teoriaan ja erilaista aineiston käsittelytapaa.

8.2 Eroavatko eri ohjelmien kuvailutulkkaukset toisistaan? Miten?

Tutkimassani aineistossa kuvailutulkkauksen osa-alueiden painotukset olivat samansuuntaisia, mutta selkeitä eroja eri ohjelmien välillä oli havaittavissa. Selvin ero näkyi henkilöiden toimintaan ja ympäristöön keskittyvien ohjelmien välillä, sillä painotus ohjelman sisällössä siirtyi myös kuvailutulkkaukseen. Lisäksi ohjelmien välillä oli pieniä yksilöllisiä painotuseroja henkilöiden, esineiden ja ympäristön tarkemman kuvailun välillä. Opinnäytetyössäni olisin voinut osuuksien lisäksi keskittyä syvemmin myös siihen, miten esimerkiksi vaatetuksen kuvailu oli toteutettu eri ohjelmissa ja minkälaisessa tarkoituksessa sitä käytettiin. Aineiston voisi analysoida uudestaan tarkastelemalla miksi esine, ympäristö, ulkonäkö tai henkilö mainittiin juuri siinä kohtaa juuri sillä tavalla. Tässä opinnäytetyössä jätin kuvailun tarkastelun yleisemmälle tasolle.

Sen selvittämiseen, johtuvatko erot kuvailutulkkaajien tekemistä valinnoista vai ohjelmagenrejen erilaisista vaatimuksista, tarvittaisiin huomattavasti tätä työtä laajempi aineisto ja tutkimus.

Opinnäytetyötäni voisi käyttää uuden tutkimuksen pohjana aineistoa valittaessa. Työni pohjalta voi havaita, että aineiston kannattaisi esimerkiksi koostua tasaisemmin ohjelmista, joissa henkilöiden ja hahmojen toiminta on pääosassa sekä ohjelmista, joiden pääosassa ovat ympäristön tapahtumat. Näin yksittäisten poikkeusten vaikutus keskiarvoihin olisi pienempi ja tulosten yleistettävyyys parempi. Ohjelmagenrejen lisäksi tulisikin aineistoa valittaessa miettiä myös ohjelman sisäisen painotuksen vaikutusta kuvailutulkkaukseen. Laajempaan aineistoon voisi valita useampia näytteitä esimerkiksi komedioista, tieteissarjoista, luontodokumenteista ja kauhusta, jolloin pääsisi myös vertailemaan kuvailutulkkauksen eroja eri ohjelmagenrejen välillä. Samalla voisi tutkia ohjelmien soveltuvuutta kuvailutulkkaukseen. ITC:n suosuosituksien

(2000) mukaan ohjelmien soveltuvuus kuvailutulkattaviksi vaihtelee. Esimerkiksi draamat, komediat, luonto-ohjelmat ja dokumentit sopivat hyvin kuvailutulkattaviksi. Sen sijaan esimerkiksi uutisiin ja visailuohjelmiin kuvailutulkkausta on vaikea puheen määrän takia sijoittaa, mutta niiden katsotaan usein toimivan itsenäisesti ilman kuvailutulkkausta. Toimintaan painottuneissa elokuvissa tai ohjelmissa kuvailutulkkauksen pitäisi puolestaan olla jatkuvaa ja pysyä nopeasti muuttuvien tapahtumien perässä, mikä voi tuntua vastaanottajasta liialliselta ja väsyttävältä. Siksi kuvailutulkkaus ei sovellu toimintapainotteisiin ohjelmiin. (ITC 2000, 6–8.)

8.3 Viittomakielentulkeille ja alan opiskelijoille tehty tiivistelmä

Viittomakielentulkeille ja alan opiskelijoille sekä muille näkövammaisten parissa työskenteleville suunnattua tiivistelmää oli yllättävän haastava koota. Halusin pitää sen lyhyenä ja ytimekkäänä niin, että se tarvittaessa toimisi ilman koko opinnäytetyöhön tutustumista. Pyrin kokoamaan siihen useammassa lähteessä mainittuja tavoitteita kuvailutulkkauksen toteuttamiselle ja vastaamaan myös itseäni mietityttäneisiin kysymyksiin, joita pohdin opinnäytetyöprosessia aloittaessani. Laatamani tiivistelmän suurin puute on laadun arvioinnin ja vastaanottajien äänen puuttuminen, vaikka osassa tutkimuksia ja suosituksia käyttäjähaastattelut ovat toimineet kirjoittamisen pohjana (ITC 2000).

Minua erityisesti kiinnostava jatkotutkimuksen aihe tiivistelmän puutteisiin liittyen olisi kuvailutulkkauksen vastaanottajien haastattelu kuvailutulkkauksen laadusta, vaikka laadun kokeminen onkin hyvin subjektiivista. Tutkimalla kuvailutulkkauksessa tehtyjä painotuksia eri osa-alueisiin ja pyytämällä niistä laatuarviota kuvailutulkkauksen vastaanottajilta saisi kaikkein hyödyllisintä tietoa siitä, millaista kuvailutulkkauksen tulisi olla. Samalla saisi paremmin tietoa siitä, mihin osa-alueisiin ja milloin kuvailutulkkausta kannattaa keskittää. Laadun tutkiminen suoraan opinnäytetyöni aineiston pohjalta olisi vaikea toteuttaa, sillä koen sen vaativan äidinkieleltään englanninkielisiä kuvailutulkkauksen vastaanottajia. Suomenkielisiä kuvailutulkattuja elokuvia ja televisio-ohjelmia, joita laatututkimuksessa voisi käyttää, on toistaiseksi vähän. Olisi mielenkiintoista tutkia ja selvittää tarkemmin myös kuvailutulkkauksen tulevaisuutta Suomessa.

Televisiolähetysten mukana lähetettävän kuvailutulkkauksen mahdollisuutta Suomessa on kartoitettu Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisussa 40/2009 (julkaisussa käytetään kuvailutulkkauksesta termiä ”selostus”). Julkaisuun on tehty päivitys vuonna 2012, mutta kuvailutulkkauksen osuus ei ole päivityksessä muuttunut (Liikenne- ja viestintäministeriö 2012). Julkaisussa arvioidaan kuvailutulkkauksen tuottamisen televisio-ohjelmiin tai elokuvaan maksavan Suomessa noin 800 euroa tunnilta. Kuvailutulkkauksen vastaanottajiksi lasketaan vain näkövammaiset henkilöt ja kohderyhmän kooksi on arvioitu 80 000 ihmistä. (Liikenne- ja viestintäministeriö 2009.) Kuvailutulkkauksen kohderyhmä voisi kuitenkin olla Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisussa ehdotettua suurempi. Englannissa tutkittiin kuinka kuvailutulkkauksen seuraaminen vaikutti vanhusten ymmärrykseen poliisidraaman juonesta. Vanhusten kokemusten mukaan kuvailutulkkaus ei ollut häiriöksi, vaan heidän oli helpompi seurata ohjelmaa ja nauttia siitä. Kuvailutulkkaus saattaisi toimia apuna myös muille kuin näkövammaisille vastaanottajille kasvattaen näin mahdollisen kohderyhmän kokoa. (ITC 2000, 6–7.) Hirvonen (2013) pohtii kustannusten pienentämistä harvinaisilla kielialueilla esimerkiksi kääntämällä englanninkielisiä kuvailutulkkauksia kohdekielelle. Kääntäminen kieli- ja kulttuurialueelta toiselle ei kuitenkaan ole suoraviivaista esimerkiksi kulttuurierojen takia, kuten myös itse havaitsin opinnäytetyöni aineiston kautta. Muutokset ja muokkaukset alkuperäiseen kuvailutulkkaukseen vievät aikaa ja nostavat samalla kuvailutulkkauksen hintaa. (mt., 100–101.) Tällä hetkellä etukäteen nauhoitettu, puhuttu kuvailutulkkaus elokuvissa ja televisio-ohjelmissa on Suomessa yhä yksittäisten kokeilujen tasolla.

8.4 Kuvailutulkkauksen iltapäiväseminaari ja iltatilaisuus liriksessä

Olin esittelemässä opinnäytetyötäni Suomen Kuurosokeat ry:n ja Näkövammaisten Kulttuuripalvelut ry:n yhteistyössä järjestämässä seminaarissa. Esittelin opinnäytetyötäni tunnin ajan, jonka jälkeen vastasin vielä opinnäytetyöstäni heränneisiin kysymyksiin. Yleisöä oli paikalla sekä näkövammaisten toiminta- ja palvelukeskus liriksessä että nettiradion kautta. Oli mukava haaste kertoa opinnäytetyöstä niin laajasti ja pyrkiä sen jälkeen vielä asiantuntijan roolissa vastaamaan kysymyksiin. Sain kysy-

mysten kautta monia uusia näkökulmia opinnäytetyöhöni, joista osan lisäsin tulosten tarkastelun huomioihin. Osa esille tulleista näkökulmista taas päätyi pohdintaosioon.

Mielenkiintoisimpia keskustelunaiheita seminaarin ja iltatilaisuuden pohjalta olivat kuvailutulkkauksen tärkeys lastenohjelmissa sekä kuvailutulkkauksen hyödyntäminen taktiilisti tulkattaessa. Kumpaakaan näistä näkökulmista en olisi ilman tilaisuutta osannut ottaa esille. Lastenohjelmat voivat toimia yhteisöllisenä kokemuksena saman ikäluokan edustajille. Jaetut kokemukset Kössi Kengurusta, Nalle Luppakorvas-ta tai Seikkailija Dorasta voivat yhdistää ihmisiä, ja siksi on tärkeää että myös näkövammaiset lapset pääsevät osaksi tätä yhteistä kokemusta.

Puhutun kuvailutulkkauksen ei nopeasti ajateltuna tuntuisi auttavan työssä viittomakieltä tai taktiilia viittomakieltä vastaanottavan asiakkaan kanssa. Kuitenkin vastaanlaista kuvailua elokuvista ja televisio-ohjelmista tehdään myös viittomakieltä tai taktiilia viittomakieltä vastaanottavien kanssa, jos asiakkaiden oma näkö ei riitä ohjelman seuraamiseen. Viittomakielentulkki voi käyttää puhuttua kuvailutulkausta hyödyksi kuuntelemalla sitä itse ja siirtämällä samoja asioita viitottuun kuvailutulkaukseen. Näin tulkit voivat hyödyntää valmiiksi tehtyä ja mietittyä kuvailutulkausta. Viittomakielen lisäksi kuvailua voi toteuttaa samanaikaisesti myös selkään tai muuhun ruumiinosaan piirtämällä tai tulkin omaa kehoa käyttämällä. Puhuttu kuvailutulkaus hyödyttää näin suurempaa asiakasryhmää kuin ensiajatuksella voisi kuvitella ja toimii apuna viittomakielentulkin työssä monen eri asiakasryhmän kohdalla.

Dalek pysähtyy ulosvievällä ovella ja pyöräyttää päänsä ympäri katsoakseen Tohtoria, joka kävelee ulos toisesta ovesta. Clara seuraa Tohtoria ulos.

(Doctor Who, Into the Dalek)

LÄHTEET

Aaltonen, Anu 2007. Tietopaketti kuvailutulkkauksesta. Perustiedot kuvailutulkatun esityksen järjestämiseen. Viitattu 3.12.2015

http://www.kulttuuriakaikille.fi/doc/tietopaketit_ja_oppaat/tietopaketti_kuvailutulkkauksesta.pdf

Alasuutari, Pertti 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Viides painos. Tampere: Vastapaino.

BBC 2014a. Inside the BBC. Audio description on TV. Viitattu 29.11.2015.

<http://www.bbc.co.uk/corporate2/insidethebbc/howwework/policiesandguidelines/audiodescription.html>

BBC 2014b. Battlefield Britain: The Battle of Naseby.

Braun, Sabine 2007. Audio Description from a discourse perspective: a socially relevant framework for research and training. Viitattu 7.4.2016.

<http://epubs.surrey.ac.uk/303024/>

Fairfax, Ferdinand 2005. Egypt: The Curse of Tutankhamun.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2008. Tutki ja kirjoita. 13.–14. painos. Helsinki: Tammi.

Hirvonen, Maija 2009. Elokuvan kuvailutulkkaus semioottisena kääntämisenä multimodaalisessa diskurssissa. Tampereen yliopisto. Viitattu 1.12.2015.

<http://www.sktl.fi/@Bin/25650/MaijaHirvonen2009.pdf>

Hirvonen, Maija 2013. Katsaus kuvailutulkkaukseen – visuaalisen tiedon saavuttaminen puheen ja kielen kautta. Puhe ja kieli 33:3, 91–106.

Hirvonen, Maija & Tiittunen, Liisa 2010. A method for analysing multimodal research material: audio description in focus. Viitattu 7.4.2016.

http://www.sktl.fi/@Bin/40698/Hirvonen%26Tiittula_MikaEL2010.pdf

ITC (Independent Television Commission) 2000. ITC Guidance On Standards for Audio Description. Viitattu 7.4.2016. msradio.huji.ac.il/narration.doc

Kananen, Jorma 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä. Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kovanen, Merja & Mielityinen, Marianne & Västilä, Tuija 2012. Kuurosokeus osana elämää – tietoa ja kokemuksia kaksoisaistivamman seurannaisvaikutuksista. Suomen Kuurosokeat ry:n julkaisuja.

Kulttuuria kaikille -palvelu 2015. Perjantaina ensi-iltansa saava Onnelin ja Annelin talvi on ensimmäinen elokuvateatterissa esitettävä kuvailutulkattu lastenelokuva. Viitattu 3.12.2015. <http://www.kulttuuriakaikille.info/uutiset.php?aid=14797>

Lahtinen, Riitta & Palmer, Russ & Lahtinen, Merja 2009. Aisti kuvailu. Helsinki: Art-Print Oy.

Laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalveluista 19.2.2010/133. Viitattu 24.3.2016. <http://plus.edilex.fi/kela/fi/lainsaadanto/20100133>

Liikenne- ja viestintäministeriö 2009. TV-ohjelmien tekstitys, selostus ja tulkkaus. Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisuja 40/2009.

Liikenne- ja viestintäministeriö 2012. TV-ohjelmien tekstitys, selostus ja tulkkaus. Päivitys LVM:n julkaisuun 40/2009. Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisuja 19/2012.

Mackinnon, Douglas. Doctor Who. Season 8 Episode 4 "Listen".

Menaul, Christopher 2013. The Suspicions of Mister Whicher: The Murder in Angel Lane.

Nordisk Film 2015. Risto Rappääjä ja polkupyörävaras. Viitattu 3.12.2015. <http://www.nordiskfilm.fi/dvd/minisite.php?id=2063>

Nurmohamed, Arif 2013. Rise of the Continents: Americas.

Ofcom (Office of Communications) 2013. Research into awareness of Audio Description. Viitattu 7.4.2016 <http://stakeholders.ofcom.org.uk/market-data-research/other/tv-research/audio-description-2013/>

Palmer, Russ. Haastattelu 4.2.2016. Helsinki.

Thomas, Gerald 1970. Carry on Up the Jungle.

Wheatley, Ben 2014. Doctor Who. Season 8 Episode 2 "Into the Dalek".

